

Vilniaus universiteto Teisės fakultetas
Privatinės teisės katedra

Rūtos Palujanskaitės,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**UNIDROIT tarptautinio civilinio proceso principai: reikšmė ir
tobulinimo perspektyvos**

Vadovas: prof. habil. dr. Valentinas Mikelėnas
Recenzentė: Doc. dr. Vīgita Vėbraitė

Vilnius
2019

Turinys

Įvadas	3
I. ALI/UNIDROIT principai kaip civilinės proceso teisės vienodinimo rezultatas ..	6
1. ALI/UNIDROIT principų formavimosi raida.....	6
2. UNIDROIT tarptautinio civilinio proceso principų tikslai.....	9
II. ALI/UNIDROIT principų turinio kokybė.....	11
1. ALI/UNIDROIT principų turinio esminiai aspektai	11
2. ALI/UNIDROIT principai ir JAV civilinis procesas	15
III.ALI/UNIDROIT principų taikymo problematika	17
IV.ALI/UNIDROIT principų įgyvendinimas Lietuvos teisinėje sistemoje.....	23
V. ELI/UNIDROIT projekto raida ir pagrindiniai akcentai	26
VI.ALI/UNIDROIT principų reikšmė ir tobulinimo perspektyvos	32
Išvados.....	35
Literatūros sąrašas.....	37
Santrauka.....	43
Summary.....	44

Ivadas

Temos aktualumas. Pasirinkta darbo tema tampa vis labiau aktuali praktikoje. Ši tema reikšminga ne tik doktrinai, bet ir praktikai, nes glaudėjant komerciniam ir kitokiam bendradarbiavimui su kitomis valstybėmis, vis didėjant tarptautinės prekybos mastams kartu didėja ir ginčų skaičius, kas reiškia, jog šalims neretai tenka bylinėtis ne tik su Europos Sąjungos valstybėmis narėmis, bet su kitomis pasaulio šalimis. Pastebėtina, nors Europos Sąjungos lygmeniu civilinio proceso teisė yra intensyviai vienodinama, tarptautinio ginčo atveju iškyla nemažai problemų, susijusių su dokumentų įteikimu, įrodymų paėmimu ar laikinųjų apsaugos priemonių taikymu bei teismų sprendimų pripažinimu ir vykdymu. Šis darbas yra svarbus norint nagrinėti neigiamą tarptautinių komercinių santykių pusę, konkrečiai teisinius ginčus. Siekiant išvengti šiame darbe nagrinėjamų kliūčių ir problemų šalims turi būti sukurti vienodi standartai, taisyklės, kurias galima būtų taikyti teismuose nagrinėjant tarp šalių kilusius tarptautinius teisinius ginčus. Neaiškumai tarptautiniame teisiniame procese, teisinės kokybės trūkumas valstybėse bei kitos priežastys, plačiau nagrinėjamos šiame darbe, stabdo šalių vystymąsi ekonominiame bei teisiniame lygmenyje ir trikdo jų integraciją į tarptautinę bendruomenę. Tarptautinės privatinės teisės vienodinimo institutas (UNIDROIT) kartu su Amerikos teisės institutu (ALI) siekdami harmonizuoti ir suvienodinti tarptautinį civilinį procesą ėmėsi vystyti projektą, kurio tikslas – sukurti tarptautinio civilinio proceso vienodinimo, siekiančio įtvirtinti bendrai civiliniame procese taikytinus ir naudojamus principus bei taisykles, instrumentą (toliau – ALI/UNIDROIT principai). Kadangi ALI/UNIDROIT principai pirmą kartą buvo publikuoti prieš 13 metų, ši tema aktuali siekiant įvertinti jų įtaką ir pritaikomumą praktikoje bei tolimesnes perspektyvas.

Darbo originalumas. Autorės žiniomis panašios temos buvo nagrinėtos 2011 m. bei 2014 m. magistro darbuose analizuojant civilinio proceso teisės vienodinimo ir derinimo instrumentus. Pastaruosiuose taip pat aptariamos civilinio proceso teisės vienodinimo kliūtys, priežastys, tikslai bei jų pagrindumas. Šiame darbe ypatingas dėmesys skiriamas konkrečiai ALI/UNIDROIT tarptautinio civilinio proceso principų analizei nagrinėjant išimtinai ALI/UNIDROIT projekto įtaką ir reikšmę visame civilinio proceso vienodinimo kontekste taip pat apžvelgiant galimus iššūkius ir perspektyvas ateityje.

Tyrimo objektas. ALI/UNIDROIT tarptautinio civilinio proceso principai. Pastarieji darbe aptariami itin detalai pateikiant platų, susijusį kontekstą. Pirmosios darbo dalys atspindi tarptautinio civilinio proceso principų formavimosi raidą, priežastis ir tikslus. Toliau pateikiamas probleminis aspektas, susijęs su kliūtimis, kurių neišvengė projekto

autoriai rengdami tokio masto dokumentą bei detalesnę pačių principų silpnųjų pusių analizę. Galiausiai darbe aptariamas naujausias civilinio proceso vienodinimo projektas ir pateikiamos įžvalgos apie ALI/UNIDROIT principų galimas perspektyvas bei problemas iki šiol trukdančias tokių principų pritaikymui tarptautiniu mastu.

Darbo tikslas. Analizuojant įvairią norminę ir teorinę medžiagą atskleisti ALI/UNIDROIT tarptautinio civilinio proceso principų reikšmę ir aptarti galimas šių principų perspektyvas. Šio darbo išsikelti uždaviniai:

1. Pateikti ALI/UNIDROIT tarptautinio civilinio proceso principų sukūrimo priežastis bei pačių principų formavimosi raidą;
2. Nurodyti tikslus, kurių buvo siekta kuriant tarptautinio civilinio proceso principus bei jų įgyvendinimo galimybes;
3. Nagrinėti ALI/UNIDROIT tarptautinio civilinio proceso principų turinį kokybiniu aspektu perteikiant skirtingų teisinių sistemų civilinio proceso derinimo pagrindinius iššūkius bei analizuojant Jungtinių Amerikos Valstijų indėlį formuojant principus;
4. Išanalizuoti lyginamuoju aspektu pagrindines ALI/UNIDROIT tarptautinio civilinio proceso principų gaires aptinkamas Lietuvos Respublikos civiliniame procese;
5. Nagrinėti ALI/UNIDROIT įtaką regioniniam civilinio proceso vienodinimui bei naujojo projekto ELI/UNIDROIT sukūrimui;
6. Išanalizuoti ALI/UNIDROIT projekto reikšmę tarptautinės bendruomenės atžvilgiu visų iki tol buvusių civilinio proceso teisės vienodinimo kontekste;
7. Nagrinėti ALI/UNIDROIT tarptautinio civilinio proceso principų įgyvendinimo galimybes, ateities perspektyvas bei iššūkius.

Tyrimo metodai. Vienas pagrindinių metodų vyraujančių šiame darbe yra lyginamasis. Šiuo metodu išsamiai bus analizuojamos ir lyginamos skirtingų autorių prieštaringos pozicijos dėl darbe nagrinėjamų probleminių klausimų ir bus daromos išvados apie šių pozicijų pagrįstumą. Lyginamuoju metodu taip pat bus lyginamas naujai atsiradęs, tačiau vis dar vystomas, ELI/UNIDROIT Europos civilinio proceso taisyklių projektas su ALI/UNIDROIT principais. Taip pat lyginamuoju aspektu bus išsamiai nagrinėjama Lietuvos civilinio proceso teisė ir kokią įtaką jai padarė ALI/UNIDROIT principai.

Istorinis metodas padeda geriau suvokti visą ALI/UNIDROIT tarptautinio civilinio procesų formavimosi raidą bei aplinkybes lėmusias pradinio ir galutinio principų varianto skirtumus.

Teleologiniu metodu leidžia išvystyti autorių, kūrusių ALI/UNIDROIT principus pagrindinius siekius ir uždavinius juos įgyvendinant.

Sisteminio ir lingvistinio metodo pagalba siekiama nustatyti ALI/UNIDROIT principų ir ELI/UNIDROIT Europos civilinio proceso taisyklių tarpusavio ryšį ir santykį bei siekiama nustatyti ryšį tarp ALI/UNIDROIT principų ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso.

Šaltiniai. Šio darbo išsamiai analizei bus pasitelkiami ALI/UNIDROIT pirminio projekto autorių Geoffrey C. Hazard bei Michelle Taruffo moksliniai darbai, o iš jų svarbiausias „*Introduction ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure*“ publikuotas *Cambridge University Press*. Toliau naudojamos kitų teisės specialistų, padariusių didžiulę įtaką ALI/UNIDROIT projektui, moksliniai darbai: Marcel Storme, Antonio Gidi, José Angelo Estrella Faria, Konstantinos D. Karemeus, Xandra Kramer. Lietuvos autorių indėlis šia tematika nėra didelis, tačiau daugiausia bus naudojamos prof. Valentino Mikelėno moksliniais darbais. Siekiant pateikti lyginamąją ELI/UNIDROIT Europos civilinio proceso taisyklių projekto analizę ir kaip šiam projektui darė įtaką ALI/UNIDROIT principai, bus naudojama konferencijų, seminarų lydimoji medžiaga, apibendrinimai ir protokolai. Teismų praktika darbe praktiškai nebus nagrinėjama dėl darbo temos pobūdžio.

Išsamus naudotos literatūros sąrašas pateikiamas darbo pabaigoje.

I. ALI/UNIDROIT principai kaip civilinės proceso teisės vienodinimo rezultatas

1. ALI/UNIDROIT principų formavimosi raida

Civilinio proceso teisės, kaip materialinės teisės, vienodinimo pradžia siejama su XIX a. išaugusiu tarptautiniu ekonominiu bendradarbiavimu ir globalizacija. Kaip vienas svarbesnių žingsnių šiame procese išskiriamas 1893 m. įvykęs pirmas Hagos konvencijos sušaukimas. 1896 m. buvo priimta viena pirmųjų konvencijų civilinio proceso klausimais. Vėliau parengtos ir priimtos kitos panašaus pobūdžio konvencijos, kurios vienodino ir derino atskirus civilinio proceso teisės institutus. 1998 m. Hagos konferencija baigė derinti viena svarbiausių projektų – Tarptautinės jurisdikcijos ir užsienio teismų sprendimų pripažinimo konvenciją. Akivaizdu, jog Hagos konferencija reikšmingai prisidėjo prie civilinio proceso teisės derinimo, tačiau tikrai nėra vienintelė institucija, atlikusi svarbų vaidmenį šiame procese.

1997 m. pradėtas darbas su tarptautinio civilinio proceso principais tapo Amerikos Teisės Instituto (angl. American Law Institute (ALI)) projektu tuo metu pavadintu Tarptautinio civilinio proceso taisyklės, prie kurio prisidėjo tuometis ALI direktorius profesorius Geoffry C. Hazard ir profesorius Michele Taruffo. Tai turėjo būti taisyklės nacionaliniams teismams, kurios galėtų būti taikomos tik tais atvejais, kai teisinis ginčas kyla tarp šalių, kurios yra iš skirtingų valstybių arba, kai teisinis ginčas kyla dėl nuosavybės teisės objekto, priklausančio nuosavybės teise kitos valstybės gyventojui.¹ Vėliau paaiškėjus, jog reikalinga kitos tarptautinės organizacijos pagalba 1999 m. buvo pradėtas bendradarbiavimas su tarptautinės privatinės teisės unifikavimo institutu (UNIDROIT).

ALI yra 1923 m. Filadelfijoje įkurta ir vienijanti apie 4000 pasižymėjusių advokatų, teisėjų bei teisės profesorių organizacija siekiant supaprastinti Jungtinių Amerikos Valstijų teisę ir tobulinti teisės aktus adaptuojant juos prie socialinių sąlygų. ALI užsiima teisės principų apibendrinimu taip pat rengia ir skelbia pavyzdinius įstatymus, kodeksus. Jų veikla atsispindi ir Jungtinių Amerikos Valstijų teisės doktrinoje ir švietime. Per pastarąjį dešimtmetį ALI darbotvarkė apėmė tokius projektus kaip tarptautinės intelektinės

¹ RHHE, C.H. van. *Harmonisation of Civil Procedure: An Historical and Comparative Perspective. Civil Litigation in a Globalising World*, The Hague: T.M.C. Asser Press/Springer, 2012 p. 57

nuosavybės ginčų koordinavimas ar taisyklių tarptautiniams nemokumo ginčams rekomendavimas.²

UNIDROIT – nepriklausoma, tarpvyriausybė organizacija, įkurta 1926 m. Romoje, kaip specializuota Tautų Sąjungos agentūra, o vėliau 1940 m. atkurta priėmus UNIDROIT statutą. Pagrindinis šios organizacijos tikslas yra suderinti ir koordinuoti privatinę teisę bei pasirengti vienodų privatinės teisės aktų rengimui ir priėmimui jos narėse. Šiuo tikslu UNIDROIT: a) rengia įstatymų ir konvencijų, skirtų vienodai vidaus teisei nustatyti, projektus; b) rengia susitarimų, kuriais siekiama supaprastinti tarptautinius privatinės teisės santykius, projektus; c) imasi lyginamosios privatinės teisės tyrimų; d) domisi, kokių iniciatyvų šiose srityse yra ėmęsi kitos institucijos, su kuriomis Tarptautinis privatinės teisės unifikavimo institutas prirėikus gali palaikyti ryšius; e) rengia konferencijas ir spausdina darbus, kuriuos, reikia plačiau paskleisti.³

ALI ir UNIDROIT bendras projektas buvo kurtas įsitikinus, jog tai turės įtakos pasaulinės prekybos augimui ir lems tolesnes pastangas skatinti nacionalinių sistemų prisitaikymą visame pasaulyje. Tarptautinio civilinio proceso principai ir taisyklės yra pirmas tokio pobūdžio bandymas pasauliniu lygiu sukurti visoms valstybėms taikomas civilinio proceso normas ir principus. Principų rengimas buvo paremtas Rolf Sturner atlikus lyginamąją valstybių civilinių procesų analizę, kurios metu buvo identifikuoti pagrindiniai panašumai ir skirtumai, egzistuojantys tarp skirtingų valstybių civilinių procesų.⁴

2001 m. pirmasis projektas buvo skelbtas įvairiuose teisės leidiniuose ir apžvalgose visame pasaulyje. Būtent tai sukėlė didelį atgarsį, kas vertė visą teisės bendruomenę atkreipti dėmesį ir išsakyti savo poziciją šiuo klausimu.⁵ Projekto trukmė apėmė 6 metų laikotarpį, per kurį jungtinės ALI ir UNIDROIT pajėgos visais įmanomais būdais pristatinėjo principus ir taisykles visuomenei, teisės praktikams ir teoretikams siekiant gauti kaip įmanoma daugiau reakcijų ir kritikos. Tai neliko nepastebėta ir būtent didžioji dalis pakeitimų atsirado po diskusijų įvairiose pasaulio valstybėse.

² HAZARD, G.C., TARUFFO, M. *Introduction ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure*. Cambridge University Press. 2006. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-01-11]. Prieiga per internetą: <http://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2078&context=faculty_scholarship>

³ Tarptautinės privatinės teisės unifikavimo instituto (UNIDROIT) statusas. *Valstybės žinios*. 2006. Nr. 114-4339

⁴ STURNER, R. *Transnational rules of civil procedure*. Feasibility study. UNIDROIT. Rome. 1999 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-01-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.unidroit.org/english/documents/1999/study76/s-76-01-e.pdf>>

⁵ HAZARD, G.C., TARUFFO, M. *Introduction ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure*. Cambridge University Press. 2006. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-01-]. Prieiga per internetą: <http://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2078&context=faculty_scholarship>

Svarbu minėti ir šio projekto mastą, kas reiškia, jog tai pirmas tokio pobūdžio civilinio proceso vienodinimo bandymas, apimantis visų pasaulio valstybių civilinio proceso teisę. Be to, tai yra pirmasis instrumentas taip išsamiai reglamentuojantis civilinį procesą. Principai ir taisyklės gali būti taikomi tiek kartu, tiek atskirai, tačiau projekto rengėjų didesnis pritaikomumas numatytas ALI/UNIDROIT principams.⁶

Svarbu minėti, kad nors projektas gali būti taikomas beveik visose valstybėse, reglamentuojamų santykių apimtis nėra iki galo aiški ir kelia abejones. Šie principai buvo kuriami ir pirmiausia turėtų būti taikomi tarptautiniams civiliniams ir komerciniams ginčams spręsti. Esant tokiam dideliame valstybių skaičiui bet kokių specifškesnių santykių įtraukimas galėjo baigtis viso projekto nesėkme. Akivaizdu, jog komerciniai ginčai yra lengviausiai pasiduodantys vienodinimo ir harmonizavimo procesams. Be to tokia sritis išskiriama ir dėl to, kad nacionaliniuose kodeksuose yra skiriamos specialios normos, susijusios su šeimos, darbo, bankroto ir kitais specifiniais teisiniais santykiais, todėl autorių nuomone, toks išskyrimas yra tikslingas.⁷

Ne mažiau svarbu paminėti, kad didžiausią įtaką šiems civilinio proceso principams ir taisyklėms galėjo padaryti prof. Marcel Storm tyrimas, kuriame atskleidžiama, kad atskirtis tarp bendrosios ir kontinentinės teisės sistemos yra daug mažesnė nei tikėta anksčiau, o egzistuojantys skirtumai yra daugiau formalaus pobūdžio ir atsiradę dėl terminologinių skirtumų.⁸

Apibendrinant galima teigti, kad tarptautinio civilinio proceso principų ir taisyklių projektas buvo tobulinamas ne vienerius metus, o daugybė diskusijų, reakcijų ir aplinkybių vertė projekto kūrėjus reaguoti ir keisti pirminę idėją taikyti taisykles. Bet koku atveju, galutinis variantas – išpublikuoti principai – įspūdingas tarptautinio civilinio proceso teisės vienodinimo pasiekimas, kuris tiek turiniu, tiek pritaikomumu lenkia kitus iki šiol kurtus vienodinimo projektus.

⁶ FERRAND, F. *Harmonisation mondiale du droit privé et intégration économique regional*. Uniform Law Review [interaktyvus]. 2003-1/2 [žiūrėta 2019-01-10]. Prieiga per internetą: <<http://home.heinonline.org/>>

⁷ ALI/UNIDROIT *Principles of transnational civil procedure*. Drafters reflexions. Cambridge University press. 2004, p. xlviii

⁸ RHEE, C.H. van. *Harmonisation of Civil procedure: An Historical and Comparative Perspective*. Civil Litigation in a Globalising World, The Hague: T.M.C. Asser Press/Springer, 2012 p. 54

2. UNIDROIT tarptautinio civilinio proceso principų tikslai

ALI/UNIDROIT principai įvardijami kaip bendras tarptautinio civilinio proceso teisės derinimo ir vienodinimo projektas, skirtas parengti procedūrinius principus ir taisykles, kurias šalys galėtų priimti sprendžiant ginčus, kylančius dėl tarptautinių komercinių sandorių. Minima civilinio proceso teisės harmonizacija nėra betikslis reiškinys, kurio vienas iš siekių – geresnė teisės normų kokybė, iš kelių alternatyvų, išrenkant geresnę normą tokiu būdu pagerinant patį teisinį reglamentavimą.⁹ Vis dėlto atsižvelgiant į nuomonių įvairovę galima išskirti kelis ALI/UNIDROIT priimtų principų motyvus civilinio proceso teisės derinimo kontekste.

Pirma, civilinio proceso teisės normų vienodinimas pašalina teisinės kliūtis vystant tarptautinę prekybą ir tokiu būdu prisideda prie ekonominio augimo. Šiuolaikinė ekonomikos teorija sieja ekonominę vystymąsi būtent su institucijų kokybe.¹⁰ Tai reiškia, jog pasenę įstatymai ar netinkami teisių vykdymo mechanizmai sukuria ekonominę neefektyvumą ir trukdo tvariai ekonominiai plėtrai. Negana to, tarpvalstybiniuose ginčiuose šalys yra priverstos susidurti su daugybe kliūčių, tokių kaip – didelės teisminės išlaidos, sudėtingas bylos nagrinėjimo procesas, susijęs su ilgais terminais ir nacionaliniais valstybių bylinėjimosi aspektais. Nepasitikėjimą kelia ir ginčo šalių padėties skirtumai, kai viena šalis turi pranašumą kitos atžvilgiu, dėl geresnio suvokimo apie savo valstybės vidaus teisinės sistemos trūkumus ir privalumus.¹¹

Antra, teisinio efektyvumo formavimas. Sutarčių vykdymo taisyklės iškraipomos būtent dėl teisinio efektyvumo trūkumo, kas reiškia, jog šalys priverstos patirti nepagrįstas išlaidas, be to, dažnai inicijuojami nepagrįsti ir nesąžiningi teismo procesai, skatinamas teisinės sistemos diskreditavimas.¹² Dar grįžtant dar prie aukščiau minėto ekonominio aspekto taip pat svarbu, jog pasenusios ir teisės vienodinimo standartų neatitinkančios normos traktuojamos kaip kliūtis pačiam ekonominiam vystymuisi.¹³

⁹ McAULEY, S. *Achieving the harmonization of transnational civil procedure: Will the ALI/UNIDROIT project succeed?* American Review of International Arbitration. 2005 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-02-10] Prieiga per internetą: <<http://mcauleyhawach.com.au/publication/achieving-the-harmonization-of-transnational-civil-procedure-will-the-ali-unidroit-project-succeed/>>.

¹⁰ NORTH, C. Douglas. *The New Institutional Economics and Development*, Washington University. 2007 p. 1 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-02-10] Prieiga per internet: <<http://www2.econ.iastate.edu/tesfatsi/NewInstE.North.pdf>>.

¹¹ McAULEY, S. *Achieving the harmonization of transnational civil procedure: Will the ALI/UNIDROIT project succeed?* American Review of International Arbitration. 2005 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-02-10] Prieiga per internetą: <<http://mcauleyhawach.com.au/publication/achieving-the-harmonization-of-transnational-civil-procedure-will-the-ali-unidroit-project-succeed/>>.

¹² FARIA, J.A.E. *Future direction of legal harmonisation and law reform: stormy seas or prosperous voyage?* Uniform Law Review 2009. p. 15 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-02-10] Prieiga per internetą: <<http://www.unidroit.org>>

¹³ *Ibid.* p. 16.

Trečia, piktnaudžiavimas *forum – shopping* suteikiama teise pasirinkti valstybę, kurioje inicijuojamas teisminis procesas. Ginčo šalys neretai teikia pirmenybę toms valstybėms, kuriose labiausiai tikėtinas joms palankus galutinio sprendimo priėmimas. Tokiu būdu išvengdamos teismų sistemų, pasižyminčių ilgai besitęsiančiais nagrinėjimo procesais ar nenuspėjamais sprendimais. Tai suteikia teisę šalims manipuliuoti savo padėtimi ir strategiškai inicijuoti tarptautinį ginčą sau palankia kryptimi. Ne veltui žalos atlyginimo bylos siekiant kuo didesnės kompensacijos inicijuojamos būtent JAV dėl joje veikiančio prisiekusiųjų teismo ir lankstaus teismo proceso.¹⁴ Akivaizdu, jog *forum shopping* problema galėtų būti sprendžiama pasitelkiant suvienodintas tarptautinio civilinio proceso normas ir taisykles.

Ketvirta, tarptautinio civilinio proceso normų vienodinimas siejamas su vidaus teisės reforma. Ne paslaptis, jog visos valstybės priverstos susidurti su kodeksų ir kitų įstatyminių normų kūrimu ir formavimu. Būtent ALI/UNIDROIT projektas galėtų būti pripažįstamas kaip pavyzdys besiformuojančių valstybių civiliniam procesui, ar jau išsivysčiusių valstybių civilinio proceso reformai.¹⁵

Penkta, teismų ir teisėjų nepriklausomumo, nešališkumo principas bei šalių lygybė yra visuotinai pageidaujami siekiant aukščiausios kokybės civilinio proceso.¹⁶ Tai reiškia, jog civilinio proceso vienodinimas tam tikra prasme leidžia dar kartą pabrėžti fundamentaliųjų civilinio proceso principų reikšmę bei tokiu būdu didesnę dėmesį skirti paties proceso sąžiningumo užtikrinimui tose teisinėse sistemose kur jo stinga.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima išvelgti tam tikrus priežastinius ALI/UNIDROIT projekto aspektus bei svarbiausius tikslus, kurių buvo siekiama. Ne mažai vyraujančių nuomonių mini, jog toks civilinio proceso derinimas yra aptinkamas ir kitose tarptautinėse ar regioninio lygio sutartyse, tačiau tai savaime nepanaikina ALI/UNIDROIT principų reikšmingumo ir perspektyvų ateityje.

¹⁴ GRIGIENĖ J., LAURIŠAITĖ E., *Piktnaudžiavimas taikytinos teisės kolizinėmis normomis*. Teisės apžvalga Nr. 1 (8). 2012. p.7

¹⁵ STORME, M., *Procedural Law and the Reform of Justice: From Regional to Universal Harmonization*. Uniform Law Review. 2001. p. 766-767. [interaktyvus][žiūrėta 2019-02-12 Prieiga per internetą: <<http://home.heinonline.org/>>]

¹⁶ *Ibid.*

II. ALI/UNIDROIT principų turinio kokybė

1. ALI/UNIDROIT principų turinio esminiai aspektai

Galutinė ALI/UNIDROIT projekto publikacija pasirodė 2006 m., ją sudaro 31 principas ir komentarai. Nors patys principai nėra itin išplėtoti, tačiau juos papildo išsamūs ir gausūs komentarai. Kadangi pirmosios projekto versijos buvo publikuojamos su taisyklėmis, tai jų atsisakius pastarosios buvo pridėtos kaip priedas prie principų ir tapo praktiniu pavyzdžiu apie civilinio proceso principus.¹⁷ Pradinė taisyklių versija buvo kiek išsamesnė nei patys principai, tačiau lygiai taip pat apibūdinta bendrais bruožais. Pabrėžtina, jog principai ir taisyklės, taikomi kaip visuma, buvo žymiai išsamesni nei daugelio valstybių įtvirtinti civilinio proceso kodeksuose fundamentalūs teisės principai, tačiau mažiau formalūs nei civilinio proceso normos, reglamentuojamos nacionaliniuose civilinio proceso kodeksuose.¹⁸

Principų turinys yra pakankamai platus ir apimantis didžiąją dalį procesinių klausimų. Patys projekto autoriai įsivaizdavo, jog tinkamas šių principų įgyvendinimas gali būti pasiektas perkėlus juos į nacionalines teisinės sistemas. Anot ALI/UNIDROIT principų autorių, šio projekto tikslas yra pasiūlyti tarptautinei bendruomenei teisingą bei sąžiningą teisinių ginčų sprendimo procedūrą.¹⁹ Jie tikėjo, kad šiuos principus galima būtų įgyvendinti, jei šiuos principus tarptautinė bendruomenė įdiegtų į savo teisinę sistemą pasirinkdama tinkamas teisinės priemones. Bet kokiu atveju, buvo tikima, kad principai bus taikomi būtent tarptautiniuose ginčiuose, kylančiuose iš komercinių santykių, tačiau dėl savo bendro pobūdžio normų ir abstraktumo jie gali būti puikiai pritaikomi ir kitiems civiliniams teisiniams ginčams.²⁰

Turinio prasme šiuos principus galima skirstyti į kelias kategorijas:

- I. Šalių procesinė padėtis:
 - a) šalių procesinės lygybės principas (3. ALI/UNIDROIT principas);

¹⁷ McAULEY, S. *Achieving the harmonization of transnational civil procedure: Will the ALI/UNIDROIT project succeed?* American Review of International Arbitration. 2005 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-02-12] Prieiga per internetą: <<http://mcauleyhawach.com.au/publication/achieving-the-harmonization-of-transnational-civil-procedure-will-the-ali-unidroit-project-succeed/>>.

¹⁸ RHEE, C.H. van., *Litigation in a Globalising World*, The Hague: T.M.C. Asser Press/Springer, 2012 p. 213.

¹⁹ HAZARD, G. C., TARUFFO M. *Introduction ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure*. Cambridge University Press. 2006. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-02-12], Prieiga per internetą: <http://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2078&context=faculty_scholarship>

²⁰ PLEIFFER, T., *The ALI/UNIDROIT Project: Are Principles Sufficient, without the Rules*. Uniform Law Review. 2001. p. 1025 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-02-12] Prieiga per internetą: <<https://academic.oup.com/>>

- b) principas detalizuojantis šalių teisę pasirinkti advokatą (4. ALI/UNIDROIT principas);
- c) tinkamo pranešimo apie bylos nagrinėjimą ir šalies teisė būti išklausytam principas (5. ALI/UNIDROIT principas);
- d) šalių ir joms atstovaujančių asmenų sąžiningumo principas (11. ALI/UNIDROIT principas);
- e) šalių pakeitimą bei galimybę keliems asmenims pateikti ieškinį detalizuojantis principas (12. ALI/UNIDROIT principas);
- f) *amicus curiae* pateikimo principas (tretieji asmenys gali pateikti įrodymus, susijusius su bylos nagrinėjimu) (13. ALI/UNIDROIT principas).

II. Teisėjai ir teismo padėties nustatymas:

- a) teisėjo nešališkumo ir nepriklausomumo principas (1. ALI/UNIDROIT principas);
- b) teismo pareigos vesti bylą ir atsakomybės už bylos nagrinėjimą principas (14. ALI/UNIDROIT principas);
- c) teisėjo nušalinimą nuo bylos nagrinėjimo detalizuojantis principas;
- d) teismo pareigos įvertinti visus įrodymus bei taikytinas teisės normas (22. ALI/UNIDROIT principas);
- e) motyvuoto teismo sprendimo principas (23. ALI/UNIDROIT principas).

III. Įrodinėjimas bei bylos nagrinėjimo tvarka:

- a) teismo proceso kalbos principas (6. ALI/UNIDROIT principas);
- b) dispozityvumo principas (teismo procesas inicijuojamas tik šalies iniciatyva) (10. ALI/UNIDROIT principas);
- c) operatyvaus teisingumo vykdymo principas (7. ALI/UNIDROIT principas)
- d) teisingumo taisyklės detalizuojantis principas (2. ALI/UNIDROIT principas);
- e) laikinųjų apsaugos priemonių taikymą detalizuojantis principas (8. ALI/UNIDROIT principas);
- f) bylos nagrinėjimo struktūrą detalizuojantis principas (pagal ALI/UNIDROIT principus turi būti trys ieškinio padavimo stadijos, tarpinės stadijos ir galutinės stadijos) (9. ALI/UNIDROIT principas);
- g) bylos nutraukimą detalizuojantis principas (15. ALI/UNIDROIT principas)

- h) įrodymų ir informacijos gavimą detalizuojantis principas (16. ALI/UNIDROIT principas);
- i) teismo nuobaudų principas (17. ALI/UNIDROIT principas);
- j) privilegijas ir imunitetus detalizuojantis principas (18. ALI/UNIDROIT principas);
- k) žodinio ir rašytinio bylos nagrinėjimą detalizuojantis principas (19. ALI/UNIDROIT principas);
- l) teismo proceso viešumo principas (20. ALI/UNIDROIT principas);
- m) įrodinėjimo pareigos principas (21. ALI/UNIDROIT principas);
- n) šalių susitarimą detalizuojantis principas (24. ALI/UNIDROIT principas);
- o) bylinėjimosi išlaidų pasiskirstymą detalizuojantis principas (25. ALI/UNIDROIT principas);
- p) teismo sprendimo įsigaliojimą detalizuojantis principas (26. ALI/UNIDROIT principas);
- q) apeliacijos procesą detalizuojantis principas (27. ALI/UNIDROIT principas);
- r) *lis pendens* ir *res judicata* principai (28. ALI/UNIDROIT principas);
- s) efektyvaus teismo sprendimo įgyvendinimo principas (29. ALI/UNIDROIT principas);
- t) teismo sprendimo pripažinimo principas (30. ALI/UNIDROIT principas);
- u) tarptautinio teisinio bendradarbiavimo principas (31. ALI/UNIDROIT principas).

Minima ALI/UNIDROIT principų turinys simbolizuoja didžiulį darbą ir iššūkius, su kuriais teko susidurti šio projekto autoriams. Abiem sistemoms būdingi tiek fundamentalūs panašumai, tiek skirtumai, tačiau būtent šių sistemų skirtumai yra dabartinė problema ir didžiausias sunkumas, lemiantis ne tokį greitą kaip materialinės teisės civilinio proceso harmonizavimą.²¹ Pažymėtina, jog kiekvienas principas yra rezultatas iššūkio, kurį įveikti buvo įmanoma pasiekiant balansą tarp skirtingų teisinių sistemų.

Išskiriant tam tikrus specifinius ALI/UNIDROIT projekto akcentus bene, labiausiai pabrėžiamas *amicus curiae* institutas. Nėra vienos bendros sąvokos, kuri glaustai

²¹ HAZARD, G. C., TARUFFO, M. *Introduction ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure*. Cambridge University Press. 2006. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-02-12] Prieiga per internetą: <http://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2078&context=faculty_scholarship>

apibūdintų šio instituto sampratą.²² Šis institutas įtvirtina galimybę trečiajam asmeniui, kuris nėra susijęs su bylos nagrinėjimu pateikti tam tikrą svarbią informaciją. Remiantis ALI/UNIDROIT 13 principo P-13B komentaru, teismas turi teisę pasikviesti trečiąjį asmenį pristatyti, kodėl pastarojo informacija gali būti laikoma svarbia ir reikšminga galutiniam sprendimo priėmimui. Tuo tarpu komentaras P-13D, nurodo, kad minimas institutas nesuteikia teisės tretiesiems asmenims pateikti informaciją apie faktus. Vis dėlto yra nuomonių, kad vien dėl šio instituto taikymo gali būti vilkinamas bylos nagrinėjimo procesas.²³ Tačiau šiuo atveju reikėtų nepamiršti, jog tai yra tik teismo diskrecija naudotis šia teise ar ne, todėl tai nesuponuoja išvados, jog visais atvejais ja bus pasinaudota.

Ne mažiau svarbus teisinių sistemų skirtumas yra susijęs su procesinių dokumentų įteikimu. Specifiškumo suteikia, tai jog vienur tinkamas dokumentų įteikimas yra traktuojamas kaip teismo prerogatyva, o kitur priešingai yra atsakingos pačios šalys. Šiuo atveju ALI/UNIDROIT pasirinktas variantas priskiriamas tiems, kai už dokumentų įteikimą atsakingas pats teismas.²⁴

ALI/UNIDROIT 16.1 principas numato, kad šalies parodymai yra lygūs įrodomąja prasme, kaip ir kitų liudytojų, tačiau teismui paliekama teisė vertinti tokios šalies parodymus ir sąžiningumą viso proceso metu.²⁵ Priešinga situacija gali būti tam tikrose valstybėse, kur šalies parodymai nėra leistinas ir tinkamas įrodymas byloje, arba pripažįstamas turintis mažesnę įrodomąją vertę.

ALI/UNIDROIT 16.3 principu įtvirtinta advokato teisė apklausti potencialių liudytoją vertintina prieštaringai, visa tai traktuojant kaip nesąžiningą civilinį procesą advokatui suteikiant galimybę daryti spaudimą liudytojo atžvilgiu ir išgauti tai konkrečiai šaliai palankų liudijimą.²⁶

Bylinėjimosi išlaidas įtvirtina ALI/UNIDROIT 25 principas, kuriame nurodoma galimybė atgauti arba visas patirtas bylinėjimosi išlaidas, arba tik reikšmingą dalį jų.²⁷ Tai reiškia, jog šis principas nėra absoliutus ir priešingas daugelio valstybių teisinėms sistemoms, kur laimėjusi šalis gali atgauti visas ar dalį bylinėjimosi išlaidų.

²² RAGAUSKAS, P., *Amicus Curiae Institutas Užsienio šalių tarptautinėje teisėje: (Dis)kvalifikuojantys Požymiai ir Gretimi institutai*. Teisės problemos. Nr. 2. ISSN 1392-1592.2011.p.9 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-02-12] Prieiga per internetą: <<http://teise.org/wp-content/uploads/2016/10/2011-2-ragauskas.pdf>>

²³ McAULEY, S. *Achieving the harmonization of transnational civil procedure: Will the ALI/UNIDROIT project succeed?* American Review of International Arbitration. 2005 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-02-12]

²⁴ ALI/UNIDROIT *Principles of Transnational Civil Procedure*. Cambridge University Press. 2006.

[interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-01] Prieiga per internetą <<https://www.unidroit.org/instruments/transnational-civil-procedure>>.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ *Ibid.*

²⁷ *Ibid.*

Pažymėtina, jog ALI/UNIDROIT 27.3 principas įtvirtina taisyklę, jog nauji įrodymai ir faktai gali būti pateikiami apeliacinės instancijos teisme, kai tai daroma remiantis teisingumo interesais.²⁸ Tai reiškia jog projektas nurodo nuostatą, priešingą daugelio valstybių taikomai uždaro civilinio proceso sistemai. Pastaroji grindžiama tuo, jog visi įrodymai, reikalavimai ar kiti teismui nagrinėjimui reikšmingi dokumentai turi būti pateikti tik pirmosios instancijos teismui. Galima vertinti, jog ALI/UNIDROIT pasirinktas reguliavimas kelia riziką proceso efektyvumo ir koncentracijos principams. Be to nurodoma teisingumo interesų aplinkybė yra vertinamojo pobūdžio, todėl neapibrėžtos ribos leidžia daryti daugybę interpretacijų ir tam tikrais atvejais jomis piktnaudžiauti.

Darytina išvada, jog abstraktus principų pobūdis yra būtinas siekiant rasti pusiausvyrą tarp skirtingų teisinių sistemų. Tik atsakius kategoriškų civilinio proceso elementų principų pritaikomumas praktikoje gali tapti lengvesnis bei efektyvesnis. Siekiant vienodinti skirtingų teisinių sistemų proceso nuostatas susiduriama su tam tikrais esminiais panašumais ir skirtumais. Akivaizdu, jog būtent skirtumai kelia didžiausius sunkumus rengiant bendrąsias taisykles ir nuostatas, tačiau svarbu nepamiršti, kad šiuolaikinės teisinės sistemos turi nemažai ir panašumų, kurie padeda dar geriau įvertinti nesutapimus ir pasiekti kompromisą jų derinime.

2. ALI/UNIDROIT principai ir JAV civilinis procesas

Amerikos teisės institutas (ALI) kartu su tarptautinės privatinės teisės unifikavimo institutu UNIDROIT rengiant tarptautinio civilinio proceso principus susidūrė su sudėtingu skirtingų teisinių sistemų derinimu. JAV teisės tradicijai būdingas progresyvus požiūris į privatinę teisę, tiesiogiai atsispindintis jurisdikcijos standartuose, kurie negali būti lengvai suderinami su daugumos kitų teisinių sistemų.²⁹ Kadangi Jungtinės Amerikos Valstijos yra valstybė, kurios teisinė sistema pasižymi unikaliais aspektais, tikslinga šia kryptimi toliau analizuoti ALI/UNIDROIT principų bei minėtos valstybės civilinio proceso suderinamumą.

Jungtinių Amerikos Valstijų teisei sistemai būdinga nesudėtinga ieškinio pateikimo procedūra, o reikalavimai jo pagrįstumui yra labai minimalūs. Procedūrai visiškai pakanka

²⁸ *Ibid.*

²⁹ WALKER J. *The Utility of the ALI/UNIDROIT Project on Principles and Rules of Transnational Civil Procedure*. University of Pennsylvania. 2001 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-02-12] Prieiga per internetą: <https://pdfs.semanticscholar.org/8e9f/efc109067a183c981033d3469adb21b03f2e.pdf>

galimai tikėtinų faktų pateikimo.³⁰ Remiantis civilinio proceso federalinėmis taisyklėmis, iš šalių nėra reikalaujamas įrodymų pateikimas ar kiti specifiškumai inicijuojant teisminį procesą.³¹ Ne paslaptis, jog įvairiais etapais, lėmusiais galutinę tarptautinio civilinio proceso principų redakciją, įrodinėjimo klausimas buvo gyvų diskusijų ir išsamios analizės dalimi.³² Vis dėlto, galutiniame variante, kaip nurodoma ALI/UNIDROIT 11 principu – ginčo šalys turi pateikti detalius faktus, reikalavimus, lydimus pakankamais įrodymais, pagrindžiančiais ieškinio teiginius. Tai reiškia, jog projekto autorių buvo nuspręsta nukrypti nuo amerikietiškojo proceso modelio ir savo ruožtu pabrėžti apsigėrimo įrodymais svarbą bei informacijos grindimą konkrečiais faktais.

ALI/UNIDROIT principuose nėra įtvirtintas ir prisiekusiųjų instituto, kuris būdingas tik Jungtinėms Amerikos Valstijoms. Kartu su šiuo aspektu JAV suteikta platesnės laisvės ribos advokatams pristatinėjant bylą taip pat nėra būdingas ALI/UNIDROIT projektui.

Kaip jau buvo minėta anksčiau Jungtinėse Amerikos Valstijose yra įtvirtintas reglamentavimas, kuriuo remiantis pačios šalys yra atsakingos už savo bylinėjimosi išlaidų padengimą, nepriklausomai nuo to kaip baigiasi byla. Tuo tarpu ALI/UNIDROIT principuose įtvirtinta pralaimėjusios šalies pareiga atlyginti visas arba reikšmingą dalį bylinėjimosi išlaidų.

Apibendrinant galima teigti, jog ALI/UNIDROIT projektas pasiekė tam tikrą balansą tarp skirtingų teisių sistemų t.y., vieni principai netapo išimtinai palankūs konkrečios valstybės teisei sistemai. Pereitas sudėtingas procesas, kol buvo pasiektas galutinis, tarptautiniu mastu tinkamas projekto variantas, turėjęs neatrodyti pernelyg amerikietiškas arba priešingai, glaudžiai susijęs su kontinentinės Europos tradicijomis. Be to principų abstraktumas leidžia nacionaliniams teismams interpretuoti atsižvelgiant į toje valstybėje egzistuojančias civilinio proceso vertybes neiškraipant pačių principų pobūdžio.

³⁰STIERNER, R *Transnational Civil Procedure: Discovery and Sanctions against Non-Compliance*. Uniform Law Review 2001 p.871

³¹ SHERMAN, E.F., *Transnational perspectives regarding the Federal Rules of Civil Procedure*. Tulane University School of Law. Public Law and Legal Theory Working Paper Series No. 06-15. 2006 p. 6 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-10] Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1439899>.

³² ALI-UNIDROIT, *Principles of Transnational Civil Procedure* (Cambridge University Press 2006) [PTCP]. American Law Institute (ALI) and International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT), *Principles and Rules of Transnational Civil Procedure* (American Law Institute 2004), Proposed final draft, Introduction, paras. IX and X.

III. ALI/UNIDROIT principų taikymo problematika

Dar nuo ALI/ UNIDROIT projekto pradžios, kuri datuojama 2000 m., buvo pradėta reikšti įvairius pastebėjimus apie neabejotiną projekto sėkmę ir naudą. Žinoma, vieni pagrindinių tokių komentarų autorių, tuo metu, buvo asmenys, susiję su ALI ar UNIDROIT organizacijomis bei tiesiogiai dalyvavę rengimo ar priežiūros procesuose.³³ Pastebėtina, nors projektas turi nemažai teigiamų įvertinimų, tačiau ne mažiau svarbi yra ir neigiamos pusės analizė, perteikiant opiausius projekto aspektus, siejamus su lėtu ir fragmentišku procesinės teisės vienodinimu ar sudėtingu skirtingų teisinių sistemų suderinimu. Dėl šios priežasties darbo autorius toliau pateikia skirtingas nuomones dėl ALI/UNIDROIT projekto pritaikomumo probleminių aspektų.

Visų pirma, bene daugiausiai diskusijų keliantis klausimas, susijęs su skirtumais tarp kontinentinės ir bendrosios teisės tradicijos sistemų. Dviejų civilinio proceso sistemų sankirta gali sietis ir su galimai brangiais kaštais administruojant naują procesinės teisės sistemą.³⁴ Pastebėtina, jog vidaus teismų sistemos yra gerai pritaikytos specializuotiems komerciniams teismams, išimtinai administruojantiems procedūrinės taisyklės, kurios gali skirtis nuo pagrindinės procedūrinės sistemos. Dėl šios priežasties, be jokios abejonės, naujiems iššūkiams geriausiai prisitaikiusios būtų didžiosios pasaulio prekybos valstybės, gebančios administruoti tarptautinio civilinio proceso sistemą. Priešinga situacija susiklosto mažiau išsivysčiusioms ar toms šalims, kurių vidaus procesinė teisė iš esmės skiriasi nuo ALI/UNIDROIT parengto projekto ir naujos civilinio proceso sistemos pripažinimas taptų nemenkas iššūkis įgyvendinimo procese.

Antra, civilinio proceso teisėje galiojantis principas *forum regis processum*, reiškiantis bylos nagrinėjimo procesą, nulemtą bylos nagrinėjimo vietos.³⁵ Tai reiškia, jog nagrinėdamas bylą teismas remiasi ne užsienio, o nacionaline civilinio proceso teise, todėl klausimas dėl taikytino proceso teisės nėra kvestionuojamas. Pažymėtina, kad iš vienos pusės tai tarsi eliminuoja poreikį vienodinti civilinio proceso teisę tarptautiniu mastu, tačiau tai būtų tinkama ir palanki praktika tais atvejais, kai ginčai susiklosto tik nacionaliniuose civiliniuose teisiniuose santykiuose. Priešinga situacija atsiranda, kai ginčas kyla tarp kelių

³³ McAULEY, S. *Achieving the harmonization of transnational civil procedure: Will the ALI/UNIDROIT project succeed?* American Review of International Arbitration. 2004. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-20] Prieiga per internetą: <<http://mcauleyhawach.com.au/publication/achieving-the-harmonization-of-transnational-civil-procedure-will-the-ali-unidroit-project-succeed/>>.

³⁴ *Ibid.*

³⁵ MIKELĖNAS, V. *Civilinio proceso teisės vienodinimas bei derinimas ir naujasis Lietuvos civilinio proceso kodeksas*. Jurisprudencija t. 28(20). 2002. p. 181

skirtingų valstybių subjektų, tokiu atveju bendradarbiavimas nustatinėjant civilinio proceso teisę yra tiesiog būtinas.

Trečia, darant prielaidą, jog įvairios pasaulio šalys įgyvendintų tarptautinio civilinio proceso principus, savaime suponuojama problema, su kuria susidurtų nacionaliniai teismai aiškindami naują procesinės teisės sistemą. Akivaizdu, kad tokiu atveju teismai būtų priversti taikyti įvairius metodus ir interpretacijas pagal jau galiojančias ir taikomas konkrečios valstybės procesines normas. Tai reiškia, sukuriamos probleminės situacijos, kai teismas, susidūręs su konkrečia nuostata, kuri nesuderinama su nacionaline norma, būtų priverstas atmesti arba suteikti kitokį aiškinimą, kuris skiriasi nuo daugelio užsienio teismų išaiškinimų.³⁶ Ne mažiau svarbu akcentuoti, jog nėra nuostatos, kuria remiantis nacionaliniai teismai turėtų pripažinti užsienio šalių teismų sprendimus. Vadinasi, teismų pripažintų užsienio valstybių teismų sprendimų lygis skirtingose jurisdikcijose gali skirtis.

Trečia, siekis pasiekti teigiamą rezultatą vienodinant tarptautinio civilinio proceso principus, turėtų būti pagrįstas pastangomis, skatinančiomis užsienio valstybėse priimtų sprendimų pripažinimą ir vykdymą.³⁷ Nėra jokios abejonės, kad tarpvalstybinių bylų atvejais šalys siekia ne tik suderintų procesinių normų, tačiau ir sprendimų pripažinimo bei vykdymo tarptautiniu mastu. Kadangi, klausimas dėl užsienio teismų sprendimų pripažinimo statuso lieka atviras, tai daugelis valstybių vadovautųsi nacionaline teise, kas būtų nesuderinama su pastangomis suderinti tarptautinį civilinį procesą.

Ketvirta, konservatyviosios teisininkų kartos pasipriešinimas nusistovėjusių nuostatų keitimui bei politikų dėmesio stoka civilinio proceso vienodinimui.³⁸ Ne paslaptis, jog vis dar yra valstybių, kuriose civilinio proceso teisė nėra suvienodinta net ir nacionaliniu mastu. Puikiai šią situaciją apibūdina Šveicarijos pavyzdys, kada po daugelio bandymų priimti Civilinio proceso kodeksą, tik 2008 m. buvo priimtas galutinis jo variantas, įsigaliojęs 2011 m. Vadinasi, peršasi išvada, jog politikai, kuriems aktualus senosios tvarkos išsaugojimas, susijęs su atskiromis procesinėmis sistemomis, siekia išvengti galimos pažangos vienodinant tarptautinį civilinį procesą.

Penkta, komercinis arbitražas – alternatyva tarptautinio pobūdžio ginčų nagrinėjimui išvengiant nacionalinių teismų. Akivaizdu, jog komercinis arbitražas šalims gali pasiūlyti

³⁶ McAULEY, S. *Achieving the harmonization of transnational civil procedure: Will the ALI/UNIDROIT project succeed?* American Review of International Arbitration. 2004. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-20] Prieiga per internetą: <<http://mcauleyhawach.com.au/publication/achieving-the-harmonization-of-transnational-civil-procedure-will-the-ali-unidroit-project-succeed/>>.

³⁷ *Ibid.*

³⁸ MIKELĖNAS, V. *Civilinio proceso teisės vienodinimas bei derinimas ir naujasis Lietuvos civilinio proceso kodeksas*. Jurisprudencija. t.28(20). 2002. p. 182

ne tik konfidencialumą, bet ir žymiai didesnę lankstumą nagrinėjant kilusius ginčus.³⁹ Tai yra itin populiarius ginčų nagrinėjimo būdas tarp didžiųjų įmonių, suteikiantis pakankamai greitą ir nešališką bylos nagrinėjimo procesą, tačiau vertinant iš priešingos pusės, tai yra nepalankus ir sunkiai prieinamas variantas smulkiąjam ar netgi vidutiniam verslui. Tai suponuoja išvadą, kad nors mažai tikėtina, jog komercinis arbitražas pakeistų nacionalinius teismus, tačiau jo populiarumas rodo, kad poreikis nagrinėti tarptautinius ginčus ne tik nacionaliniuose teismuose yra. Pačiuose ALI/UNIDROIT principų komentaruose yra nurodyta, kad pastarieji gali būti vienodai taikomi ir tarptautiniam arbitražui, nebent tai nesuderinama su arbitražo procedūra.⁴⁰ Vadinasi, siekiant minimo tarptautinio civilinio proceso harmonizavimo ALI/UNIDROIT principai galėtų būti naudojami ir arbitražo procese.

Labiausiai doktrinoje diskusijų sulaukia egzistuojantys skirtumai tarp dviejų teisės sistemų – bendrosios ir kontinentinės. Anot Geoffrey C. Hazard, rengiant ALI/UNIDROIT principus ir atlikinėjant įvairius tyrimus buvo nustatyta ir identifikuota, kad šios teisinės sistemos turi fundamentalius panašumus ir skirtumus. Geoffrey C. Hazard išskiria, kad būtent šių sistemų skirtumai yra dabartinė problema ir sunkumas, lemiantis ne tokį greitą kaip materialinės teisės civilinio proceso harmonizavimą. Tačiau autorius ragina visada turėti omenyje, kad šios sistemos turi ir fundamentalių panašumų.⁴¹ Dažniausiai pasikartojantys panašumai tarp civilinio proceso teisinių sistemų yra susiję su atskirų institutų tvarka ir formalumais, pavyzdžiui, pranešimo atsakovui tvarka, ieškinio/pretenzijos formulavimas, ieškinio/pretenzijos pateikimo tvarka, atsiliepimo pateikimo tvarka, sprendimų vykdymo tvarka ir kt.⁴² Civilinio proceso principai reglamentuojantys jurisdikcijos, sprendimų pripažinimo ir vykdymo klausimus tarp šių sistemų išties yra panašūs dėl tarptautinės teisės praktikos ir jau galiojančių tarptautinių sutarčių bei konvencijų.

Labiausiai doktrinoje akcentuojamas skirtumas tarp šių dviejų teisės sistemų yra teisėjų dalyvavimas civiliniame procese. Tiek Geoffrey C. Hazard,⁴³ tiek prof. Valentinas

³⁹ WALKER, J. *The utility of the ALI/UNIDROIT project on Principles and rules of transnational civil procedure*. Uniform Law Review. 2001-4. p. 804 [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-03-01] Prieiga per internetą: <<http://home.heinonline.org/>>

⁴⁰ ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure. Cambridge University Press. 2006. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-01]. Prieiga per internetą: <<https://www.unidroit.org/instruments/transnational-civil-procedure>>

⁴¹ HAZARD, G. C., TARUFFO, M. *Introduction ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure*. Cambridge University Press. 2006. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-01] Prieiga per internetą: <http://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2078&context=faculty_scholarship>

⁴² *Ibid.*

⁴³ *Ibid.*

Mikelėnas išskiria „pasyvaus teisėjo“ ir „aktyvaus teisėjo“ modelius.⁴⁴ Literatūroje pateikiami ir kiti šių sistemų skirtumai (ypač pabrėžiamos Jungtinių Amerikos Valstijų civilinio proceso ypatybės), tačiau vieni ryškiausių – prisiekusiųjų institutas, bylinėjimosi išlaidų prisiteisimas (Jungtinėse Amerikos Valstijose šalis, nepriklausomai nuo to ar ji būtų laimėjo ar ne, negali prisiteisti bylinėjimosi išlaidų). Paminėtina, kad šie skirtumai taikytini ir egzistuoja tik Jungtinėse Amerikos Valstijose, mat šios valstybės bendroji teisė skiriasi nuo kitų bendrosios teisės sistemos valstybių ir kad, autorius žiniomis, vienintelė valstybė, naudojanti prisiekusiųjų institutą, yra Jungtinės Amerikos Valstijos. Civilinių bylų nagrinėjimas kontinentinės teisės sistemos valstybėse vyksta per sąlyginai trumpus posėdžius, o bendrosios teisės sistemoje – civilinis bylų nagrinėjimas pereina per kelis etapus iki bylos nagrinėjimo iš esmės. Bendrosios teisės sistemos byloje pirma būna preliminarus arba ikiteisminis procesas (kurių būna kartais ir ne vienas), o vėliau vyksta tikrasis bylos nagrinėjimas. Paminėtina, kad šie skirtumai yra įaugę į atitinkamų valstybių kultūrinį ir istorinį paveldą, jie atsispindi tų valstybių konstitucijose ir kituose teisės aktuose. Kita vertus, dideli bylinėjimosi kaštai ir pernelyg ilgas teisminis procesas yra abejose teisės sistemose, todėl kontinentinės teisės ir bendrosios teisės sistemos tampa vis labiau panašesnės ir šiuo metu siekia panašių tikslų.

Kaip minėta aukščiau, prof. Marcel Storme tyrimas patvirtino, kad skirtumai tarp šių teisės sistemų yra kur kas mažesni, nei tikėta anksčiau. Prof. Valentino Mikelėno nuomone, bendrosios teisės sistemos teisėjai, kuriems pritaikomas „pasyvaus teisėjo“ modelis, tapo kur kas aktyvesni nei kontinentinės teisės sistemos teisėjai.⁴⁵

Remiantis Konstantinos D. Kerameus nuomone, kliūtys, trukdančios civilinės teisės vienodinimui slypi viešojoje teisėje. Anot autoriaus, civilinio proceso teisė yra susijusi su viešąja teise, o teisingumo vykdymas yra viena iš politinės valdžios išreiškimo formų. Siekiant harmonizuoti civilinio proceso teisę kyla rizika, kad valstybė taip sumenkina savo suverenitetą.⁴⁶ Atsižvelgiant į tai, gali klaidingai atrodyti, kad civilinio proceso teisės vienodinimas reiškia ir konstitucinių nuostatų vienodinimą. Kita vertus, ALI/UNIDROIT principai nėra „kodeksas“ kaip toks. Tai yra principai, gairės, pavyzdinis modelis, skirtas suvienodinti civilinio proceso reglamentavimą visose valstybėse jų pasirinktu būdu. Tačiau dėl tokio principų pobūdžio kyla kita problema.

⁴⁴ MIKELĖNAS, V. *The Proposed ALI/UNIDROIT Principles and rules of transnational civil procedure and the new code of civil procedure in Lithuania*. Uniform law review. 2001-4. p. 23. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019-03-01] Prieiga per internetą: <<http://home.heinonline.org/>>

⁴⁵ *Ibid.* p. 986

⁴⁶ KERAMEUS, K. D. *Some reflections on procedural harmonisation: Reasons and scope*. Uniform Law Review. 2003-1/2. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-01], p. 448
Prieiga per internetą: <<http://home.heinonline.org/>>

Kiekviena valstybė yra laisva ir pagal savo valią gali interpretuoti ALI/UNIDROIT principus. Iš esmės tai reiškia, kad valstybės yra laisvos interpretuoti pateiktus principus pagal savo valstybės tradicijas, papročius, teisinį išprusimą. Tokioje situacijoje atsiranda potenciali grėsmė pasiekti visiškai priešingą rezultatą nei norėta kuriant bei priimant ALI/UNIDROIT principus.

Skirtingas interpretavimas gali atitolinti šių principų įsigaliojimą ir taikymą valstybėse, nes vienoje valstybėje jie gali būti adaptuoti greičiau, kitoje lėčiau ir su visai kitokia turinio prasme. Kyla rizika, kad tie patys principai bus visiškai kitaip interpretuojami ir suprantami skirtingose valstybėse. Siekiant išvengti tokių situacijų, Antonio Gidi siūlo sukurti specialius nacionalinius teismus išimtinai dirbančius tik su tarptautinėmis bylomis, įsteigti tarptautinę advokatų bendruomenę, kurti tarptautinę teismų praktiką ir ją aiškinti.⁴⁷ Verta paminėti, kad ALI/UNIDROIT principai yra išleisti anglų ir prancūzų kalbomis, dėl to norint įdiegti šiuos principus į nacionalinę teisę reikia labai tikslaus terminų vertimo ir naudojimo.

Pats faktas, kad ALI/UNIDROIT principai yra išleisti anglų ir prancūzų kalba apsunkina šių taisyklių perkėlimą keliais aspektais. Kaip minėjo Catherine Kessedjian, kalba nėra neutrali - tai sąvokų, kilusių iš specifinio kultūros ir valstybės paveldo, varomoji jėga.⁴⁸ Neabejotina, kad sąvokos, vartojamos anglų kalboje gali visiškai neturėti atitiktens kitoje kalboje. Būtent taip gali nutikti ir valstybėms, siekiančioms į savo teisę įdiegti minėtus principus. Kita vertus, kol šis kalbos barjeras yra vienas didžiausių trikdžių sėkmingam principų perkėlimui, problema gali būti išsprendžiama naudojant oficialius ir patvirtintus ALI/UNIDROIT principų vertimus. Paminėtina, kad šių vertimų nėra daug, tačiau ankstesni šių principo projektai buvo išversti ir išleisti kitomis kalbomis.⁴⁹

Apibendrinant galima teigti, kad egzistuojančios kliūtys civilinio proceso vienodinimui kyla daugiau ar mažiau iš teisinių sistemų skirtumo, tačiau ateityje skirtumai tarp šių sistemų vis labiau nyks stiprėjant tarptautinei bendruomenei ir jos ryšiams. Nepaisant to, kiek tarptautinis bendradarbiavimas bus pažengęs, jeigu nebus didesnio susidomėjimo civilinio proceso teisės harmonizavimu, tai ALI/UNIDROIT principų teikiama nauda bus teisės mokslo aptariama tik teoriniame lygmenyje.

Taip pat paminėtina, kad Steve McAuley kaip priežastį, kodėl toks civilinio proceso vienodinimas yra svarbus, išskiria ir galimybę viešai skelbti ir įtvirtinti tarptautiniu

⁴⁷ GIDI, A. *Notes on criticizing the proposed ALI/UNIDROIT principles and rules on transnational civil procedure*. Uniform law review. NS – Vol. VI. 2001-4. p. 820 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-01] Prieiga per internetą: <http://home.heinonline.org>

⁴⁸ *Ibid.* p. 822

⁴⁹ *Ibid.* p. 822

lygmeniu fundamentaliuosius civilinio proceso principus.⁵⁰ Pavyzdžiui, teismų ir teisėjų nepriklausomumo, nešališkumo ir kompetentingumo principas, šalių lygybė yra visuotinai pageidaujami ir būtini siekiant aukščiausios kokybės civilinio proceso.⁵¹ Viena iš tarptautinio civilinio proceso vienodinimo ir derinimo privalumų yra galimybė daugiau dėmesio skirti paties proceso sąžiningumui, ypač tose teismų sistemose, kuriose teismo reputacija yra smukusi ir trūksta natūralios teisingumo sampratos.

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ *Ibid.*

IV. ALI/UNIDROIT principų įgyvendinimas Lietuvos teisinėje sistemoje

ALI/UNIDROIT tarptautinio civilinio proceso principų likimas dar nėra konkrečiai apibrėžtas ir jį nuspėti būtų sunku, tačiau vertinga paanalizuoti jį Lietuvos Respublikos civilinio proceso kontekste. Kaip jau žinoma, pirminė ALI/UNIDROIT principų versija buvo išleista jau 1997 m., o pirmasis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (toliau – LR CPK) pasirodė 2002 m. Nors Lietuva aiškias civilinio proceso gaires jau buvo nusibrėžusi anksčiau, tačiau ALI/UNIDROIT principai galėjo tapti puikiu pavyzdiniu modeliu. Dėl tos priežasties ne tik LR CPK struktūra yra artima projektui, tačiau galima rasti ir nemažai kitų sąsajų ar skirtumų, kuriuos vertėtų padetalizuoti.

LR CPK struktūroje galima rasti ALI/UNIDROIT projekto užuominų. Vienos tokius yra nuoseklus nuostatų išdėstymas pradedant bendrosiomis civilinio proceso nuostatomis, toliau seka ieškinio pateikimas, pasirengimas ir bylos nagrinėjimas teisme. Ne mažiau reikšminga aplinkybė, jog Pažymėtina, jog priešingai nei LR CPK ALI/UNIDROIT projekte nėra aptartas bylų procesas kasaciniame teisme (LR CPK XVII skyrius), proceso atnaujinimas (LR CPK XVIII), atskirų kategorijų bylų nagrinėjimo ypatumai (visa LR CPK IV dalis) ir ypatingoji teisena (LR CPK V dalis). Pažymėtina, jog neįtvirtindami proceso atnaujinimo instituto ALI/UNIDROIT projekto autoriai nustato galutinę teismo sprendimo taisyklę ir galimybę pakeisti sprendimą arba atnaujinti procesą.⁵² Minėtina, jog ši ALI/UNIDROIT projekto nuostata nurodo, jog galutinio sprendimo peržiūra galima tik keturiais pagrindais.⁵³ Priešinga situacija yra numatyta LR CPK 366 str., kuris pateikia net 9 proceso atnaujinimo pagrindus.

Ne mažiau reikšmingas aspektas pačių principų panašumas ir tapatumas. Detaliai analizuojat principų turinį neįmanoma nepastebėti esančio tarpusavio identiškumo. Ne veltui jau abiejų dokumentų pradžiose įtvirtinti pagrindiniai civilinio proceso principai tokie kaip, teisės kreiptis į teismą (LR CPK 5 str.), proceso koncentracijos ir ekonomiškumo (LR CPK 7 str.), teismo posėdžio viešumo (LR CPK 9 str.), bylos medžiagos viešumo (LR CPK 15 str.), šalių proceso lygiateisiškumo (LR CPK 17 str.), teisėjų ir teismų nepriklausomumo ir nešališkumo (LR CPK 21 str.) bei kiti principai. Be to, aktyvaus teisėjo vaidmens įtvirtinimas, pasirengimo bylai svarba tik paliudija, jog LR

⁵² HAZARD, G. C., TARUFFO M. *Introduction ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure*. Cambridge University Press. 2006. p. 778 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-01] Prieiga per internetą:

<http://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2078&context=faculty_scholarship>

⁵³ MIKELĖNAS, V. *The Proposed ALI/UNIDROIT Principles and rules of transnational civil procedure and the new code of civil procedure in Lithuania*. Uniform law review. 2001-4. p. 992 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-03] Prieiga per internetą: <<http://home.heinonline.org/>>

CPK dvilypumas, apimantis nuostatas būdingas tiek bendrosios, tiek kontinentinės teisės sistemoms, tik patvirtinta jo modernumą tarptautiniame kontekste.⁵⁴

Analizuojant pritaikomumo apimtis reikėtų pažymėti, jog LR CPK 1 str. nurodyta teisinių santykių, kuriems gali būti taikomas LR CPK, apimtis yra pakankamai didelė lyginant ją su ALI/UNIDROIT projektu. Tarptautinio civilinio proceso principai nuo pat pradžių buvo skirti iš komercinių santykių kylantiems ginčams nagrinėti. Nors, pastebėtina, principų komentaro P-E punkte randama nuostata, įtvirtinanti vienodą principų taikymą ir tarptautinio arbitražo procesui. Nors šiuo aspektu vyrauja daugiau skeptiškos nuomonės, liudijančios apie pakankamai išplėtotą arbitražinių ginčų nagrinėjimo sistemą, arbitražų nepriklausomumą ir nešališkumą bei sprendimų privalomumą.⁵⁵ Šis klausimas nemažai sukėlė nuomonių ir skeptiškų pastebėjimų šiuo atžvilgiu. Dėl šios priežasties kyla pagrįsta abejonė dėl tarptautinio civilinio proceso taikymo perspektyvų šiame kontekste.

Bylinėjimosi išlaidų klausimas turėtų būti aptartas dviem aspektais. Pagrindinė taisyklė, jog pralaimėjusioji šalis turi atlyginti visas ar dalį bylinėjimosi išlaidų laimėjusiai šaliai, abejuose dokumentuose reglamentuojama vienodai. Skirtumas, susijęs su bylinėjimosi išlaidomis, pasireiškia tuo aspektu, jog LR CPK 794 str. įtvirtina ieškovo pareigą atlyginti bylinėjimosi išlaidas, kai ieškovas yra kitos valstybės fizinis ar juridinis asmuo.⁵⁶ Tuo tarpu ALI/UNIDROIT 3.3 principas draudžia bet kokią išlaidų atlyginimo užtikrinimą.

Vadinasi, apžvelgus ALI/UNIDROIT ir LR CPK galima rasti įvairių panašumų ir skirtumų. Be jokios abejonės ALI/UNIDROIT parengti principai yra laikomi modernumo pavyzdžiu, kuriuo sėkmingai pasekė ir LR CPK, įrodydamas savo progresyvumą perimant tarptautinio proceso normas ir jas perteikiant savo nacionalinėje teisinėje sistemoje. Svarbu nepamiršti, jog vis dėlto LR CPK yra konkrečiau apibrėžtas teisės aktas, visapusiškai reguliuojantis įvairius civilinio proceso klausimus ir kartu reglamentuojantis tarptautinį

⁵⁴ McAULEY, S. *Achieving the harmonization of transnational civil procedure: Will the ALI/UNIDROIT project succeed?* American Review of International Arbitration. 2004. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-12] Prieiga per internetą: <<http://mcauleyhawach.com.au/publication/achieving-the-harmonization-of-transnational-civil-procedure-will-the-ali-unidroit-project-succeed/>>.

⁵⁵ McAULEY, S. *Achieving the harmonization of transnational civil procedure: Will the ALI/UNIDROIT project succeed?* American Review of International Arbitration. 2004. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-12] Prieiga per internetą: <<http://mcauleyhawach.com.au/publication/achieving-the-harmonization-of-transnational-civil-procedure-will-the-ali-unidroit-project-succeed/>>.

⁵⁶ MIKELĖNAS, V. *The Proposed ALI/UNIDROIT Principles and rules of transnational civil procedure and the new code of civil procedure in Lithuania*. Uniform law review. 2001-4. p. 992 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-12] Prieiga per internetą: <<http://home.heinonline.org/>>

civilinį procesą taikant tas pačias taisykles kaip ir įprastam civiliniam procesui be užsienio elemento.⁵⁷

⁵⁷ MIKELĖNAS, V. *The proposed ALI/UNIDROIT Principles and rules of transnational civil procedure and the new code of civil procedure in Lithuania*. Uniform law review. 2001-4. p. 984 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-12] Prieiga per internetą: <<http://home.heinonline.org/>>

V. ELI/UNIDROIT projekto raida ir pagrindiniai akcentai

Per pastarąjį dešimtmetį Europos civilinis procesas nuolat kinta, nors daugelis Europos šalių reformuoja savo civilinio proceso taisykles, siekdamos padidinti efektyvumą bei mažinti išlaidas, Europos Sąjungos teisė tampa vis svarbesnė. Dėl išplėtos ES teisės aktų leidėjo kompetencijos, įsigaliojus 1999 Amsterdamo sutarčiai, ES teisės aktai vis labiau veikia ir papildo valstybių narių civilinį procesą. Netrukus ES veikla apėmė visos Europos civilinių procedūrų kūrimą, susijusį su civilinio proceso esme ir įrodinėjimu.

Laisvas teisminių institucijų sprendimų judėjimas yra susijęs su poreikiu užtikrinti pakankamą skirtingų valstybių narių teisminių institucijų tarpusavio pasitikėjimą. Dėl šios priežasties, tarpusavio pasitikėjimo principas, kuriuo Sąjungos piliečiams ir įmonėms užtikrinamas pakankamas stabilumas ir nuspėjamumas, padeda padidinti teisinį tikrumą. Viso paminėto kontekste, kai ALI/UNIDROIT projekto pritaikymas buvo paliktas kiekvienos valstybės prerogatyvai, tai atsirado poreikis pereiti prie civilinio proceso teisės vienodinimo regioniniu mastu. Prie šio proceso prisijungė Europos teisės institutas (ELI) – nepriklausoma, pelno nesiekianti organizacija, įsteigta inicijuoti, vykdyti ir palengvinti mokslinius tyrimus, teikti rekomendacijas ir gaires Europos teisinės plėtros srityje t.y., geresnės teisėkūros ir stipresnės teisinės integracijos Europoje. Visi naujausi teisės aktai, Europos žmogaus teisių konvencija, Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija ir kiti Europos teisiniai šaltiniai tapo ELI ir UNIDROIT projekto kūrimo atskaitos taškas. Europos teisės institutas ir Tarptautinės privatinės teisės unifikavimo institutas ėmėsi veiksmų atliekant įvairius tyrimus, organizuojant konferencija, darbo grupes bei ruošiant rekomendacijas, susijusias su bendrų, būtinausių civilinio proceso standartų kūrimu Europoje.⁵⁸

Nuosekliai sekant ELI/UNIDROIT projekto vystymosi seką reikėtų pradėti nuo to, jog su ALI pagalba pirmasis tiriamasis seminaras įvyko 2013 m. spalio 18-19 d. Vienoje. Pastarojo metu siekta atlikti pradinį įvairių civilinio proceso aspektų analizę apimančią nuo tinkamo pranešimo procese įteikimo iki su bylinėjimosi išlaidomis susijusių klausimų nagrinėjimu.⁵⁹ Pirmojo seminaro metu dalyvavo 75 akademikai ir praktikai iš įvairių

⁵⁸ KRAMER X. *Towards ELI-Unidroit Model Rules of Civil Procedure: Basic Premises and Challenges*. Short paper presented at the Bay Area Civil Procedure Forum, Hastings, San Francisco. 2016 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-02] prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2828148>

⁵⁹ ELI-UNIDROIT. *First Explanatory Workshop: From Transnational Principles to European Rules of Civil Procedure*. Uniform Law Review. 2014. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-02] prieiga per internetą: <<http://home.heinonline.org/>>

jurisdikcijų, jo metu buvo vertinamas lyginamasis darbas siekiant geriau suvokti sistemų skirtumus ir kartu turėti tikslą ateityje nepažeisti tos teisinės įvairovės.⁶⁰ 2014 m. projekto valdymo komitetas surengė pirmąjį jungtinį posėdį Romoje. Pagrindiniai šio susirinkimo akcentai, jog buvo įsteigtos įsteigtos trys darbo grupės, sudarytos iš ekspertų iš visos Europos. Šių grupių tikslas yra preliminarių taisyklių rengimas išsikeltais klausimais. Šio susirinkimo metu pagrindinės nagrinėjamos temos buvo susijusios su prieiga prie informacijos ir įrodymų, laikinosios apsaugos priemonės ir dokumentų įteikimas bei tinkamas pranešimas apie procesą. Pastarosios temos iš esmės atitinka ALI/UNIDROIT tarptautinio civilinio proceso principų 5, 8 ir 16 principus. Vėliau įsteigtos dar dvi papildomos darbo grupės, nagrinėjančios *lis pendens* ir *res judicata* temas bei šalių ir juos atstovaujančių asmenų ir teismo pareigas. Antrasis bendras darbo grupių susitikimas įvyko Briuselyje 2015 m., pastarojo metu didžiulį susidomėjimą projektu išreiškė ir Europos Parlamentas. Tu pačių metų lapkritį Europos teisės akademijos konferencijoje buvo pateikti preliminarūs visų penkių darbo grupių projektai, kurių pagrindu padaryta nemenka pažanga išsamių taisyklių kūrime. Galiausiai 2016 m. kartu su naujomis grupėmis išsikelti papildomi klausimai, susiję su bylinėjimosi išlaidomis, teismo sprendimų vykdymu bei procedūrine struktūra.⁶¹ ALI/UNIDROIT pagrindines nuostatas, susijusias su bylinėjimosi išlaidomis numato 25 principas, o teismo sprendimų vykdymas numatytas 26 principu. Abi temos yra gana jautrios, nes glaudžiai siejasi su teismais, kurie yra nacionalinio klausimo sritis. Vėliau 2017 m. lapkritį buvo sušauktas susitikimas Austrijoje, kurio metu bendra darbo grupė pateikė atnaujintą Europos civilinio proceso principų suvestinės projekto versiją, apimančią pirmųjų trijų projekto darbo grupių darbą. Galiausiai 2018 m. rugsėjį ELI/UNIDROIT projektas buvo pristatytas metinėje konferencijoje Rygoje. Pastarasis buvo skirtas apžvelgti struktūrinės grupės pažangą ir padėtį įskaitant jos taikymo sritį. Taip pat nagrinėtas projekto susidūrimas su naujais skaitmeninio amžiaus pokyčiais. Dar vėliau, tų pačių metų lapkritį, analizuoti civilinio proceso, šiuolaikinių technologijų ir dirbtinio intelekto iššūkiai bei civilinių bylų struktūra, kuriai būdingas nuoseklus teisės modelis.⁶²

Jungtinėse Amerikos Valstijose darbas susijęs su ELI/UNIDROIT projektu buvo gana nedidelis, apsiribojęs Geoffrey Hazard pateiktomis preliminariomis pastabomis,

⁶⁰ KRAMER X. *Towards ELI-Unidroit Model Rules of Civil Procedure: Basic Premises and Challenges*. Short paper presented at the Bay Area Civil Procedure Forum, Hastings, San Francisco. 2016 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-02] prieiga per internetą:

<https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2828148>

⁶¹ BUX, U., *The European Law Institute/UNIDROIT Civil Procedure Projects as a Soft Law Tool to Resolve Conflicts of Law*. Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs 2016 p. 13 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-04] Prieiga per internetą:

<[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/556972/IPOL_IDA\(2017\)556972_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/556972/IPOL_IDA(2017)556972_EN.pdf)>

62

kurios buvo pagrįstos jo patirtimi ALI/UNIDROIT projekte. Tuo metu buvo įspėta apie būsimo projekto sudėtingumą, kas reiškia, jog kuo platesnė taikymo sritis, tuo daugiau prieštaravimų ji gali sukelti, tačiau bet koku atveju svarbu jos neapsibrėžti pernelyg griežtai. ALI/UNIDROIT išplėtimas ir regioninis pritaikymas tapo aktualus plačiam teisininkų bendruomenės bei procesinės teisės mokslininkų ratui. ELI/UNIDROIT leidžia geriau suvokti Europos civilinio proceso derinimo padėtį, teisinį bei politinį kontekstus ir svarbiausius iššūkius.⁶³

Šiuo metu civilinis procesas ES yra viena ryškiausių Europos teisės sričių. Pagrindinis tikslas – skatinti teisminį bendradarbiavimą, grindžiamą ES abipusio pasitikėjimo principu tokiu būdu padidinant Europos Sąjungos piliečių galimybes kreiptis į teismą. Ypač tai aktualu tarpvalstybinių ginčų atveju, kai skirtingos teisinės procedūros, kalbos bei geografiniai skirtumai gali trukdyti asmenims kreiptis į teismus dėl pažeistų teisių gynimo.

Analizuojant pačių principų turinį ir nuostatas, konkrečiais teisiniais klausimais, darbo autorius išskirtų juos pagal darbo grupių nagrinėtas temas. Pirmiausia pažymėtina, jog pirminiame projekto variante dokumentas buvo suskirstytas į penkias dalis, o vėliau apjungus kelias dalis į vieną – bendrųjų įrodymų klausimų dalį – galutiniame variante liko viso tik trys dalys (pareiškimo, tarpinis ir galutinis etapai).⁶⁴ Nors be jokios abejonės, tokia struktūra yra palankesnė ir ALI/UNIDROIT principuose įtvirtintų nuostatų perteikimo aspektu.⁶⁵

Apžvelgiant informacijos bei įrodymų prieinamumo nuostatas galima teigti jas esant detalesnes ir gausesnes, nei kad ALI/UNIDROIT tarptautinio civilinio proceso principuose. Negana to, šiuo klausimu ELI/UNIDROIT projekto kūrėjai akcentuoja disbalansą, esantį tarp verslo subjektų ir fizinių asmenų, kurie šiuo atveju yra traktuojami kaip silpnesnioji šalis, nepaisant to, kokiais tikslais sudarinėjama sutartis. Pagrindinis šiame kontekste analizuojamas akcentas yra įrodymų surinkimas ir panaudojimas priešingos šalies atžvilgiu. Neretai įmonės dėl savo padėties gauna ir kaupia atitinkamą informaciją, susijusią su asmeniu. Visa tai yra aiškinama, jog prieiga prie tokios informacijos yra

⁶³

⁶⁴ 2014 m. ELI/UNIDROIT darbo grupė buvo pasiūliusi šias nuostatas skirstyti į penkias dalis. ELI-UNIDROIT. *Transnational Civil Procedure – Formulation of Regional Rules*. Study LXXVIA – Doc. 5. 2014. p. 2 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-03] Prieiga per internetą: <<https://www.unidroit.org/english/documents/2014/study76a/s-76a-05-e.pdf>>

⁶⁵ ELI-UNIDROIT. *Transnational Civil Procedure – Formulation of Regional Rules*. Study LXXVIA – SC IV Doc. 5. 2016. p. 2 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-03] prieiga per internetą: <<https://www.unidroit.org/english/documents/2016/study76a/sc04/s-76a-sc04-02-e.pdf>>

materialinės teisės nagrinėjimo sritis, kuri daugeliu atveju yra palanki nukentėjusiajam asmeniui.⁶⁶

Kaip jau minėta aukščiau, ELI/UNIDROIT principuose taip pat neliko nepalietas *Res judicata* ir *lis pendes* nuostatų taikymas. Darbo grupės pabrėžta, kad *Res judicata* pagrindu turėtų būti siekiama rasti pusiausvyrą tarp skirtingų ir neretai viena kitai prieštaraujančių pusių, kuriose viena vertus atsispindi šalių dispozicija, teisinis tikrumas bei teisė į gynybą, o kita vertus matomas proceso sutelkimas siekiant užtikrinti proceso teisingumą, veiksmingumą bei nuoseklumą. Akivaizdu, jog ne mažiau opus klausimas taip pat yra kokius sprendimus reikėtų laikyti *res judicata*. Taip pat ne mažiau reikšminga problema *lis pendes* taikymo atveju, ar susitelkiama į tarpvalstybines bylas bet to svarstyti argumentas su nacionalinių bylų atveju numatyta didelė *lis pendes* koncepcija, kuri gali sukelti koncentraciją ieškovo ir atsakovo atžvilgiu.⁶⁷

ELI/UNIDROIT projekte darbo grupė, dirbusi su laikinųjų apsaugos priemonių taikymu, išskyrė kelias problemas susijusias su jų taikymu regioniniu mastu: 1) neaiški laikinųjų apsaugos priemonių taikymo apimtis; 2) nenuspręsta, kurie teismai yra kompetentingi spręsti ir taikyti laikinąsias apsaugos priemones; 3) laikinųjų apsaugos priemonių įtaka trečiųjų asmenų atžvilgiu; 4) sprendimo dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pripažinimas ir vykdymas.⁶⁸ Buvo pasiūlyta šią problemą spręsti pasinaudojant ALI/UNIDROIT 8 principu, kuris nubrėžia tam tikras gaires dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo. Taip pat nuostatų dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo įgyvendinimą reikia apžvelgti per laikinųjų apsaugos priemonių funkcijas. ELI/UNIDROIT darbo grupės narys, Gilles Cuniberti, išskyrė šešias pagrindines laikinųjų apsaugos priemonių funkcijas: 1) apsaugoti pagrįstas ieškovo teises teismo proceso metu; 2) apsaugoti įrodymus; 3) pasirengti teismo sprendimo vykdymui; 4) dalinai iš anksto patenkinti kreditoriaus reikalavimą; 5) pasirengti teisminei nagrinėjimui; ir 6) įvertinti šalies pageidavimus teisminiame procese.⁶⁹

⁶⁶ ⁶⁶ BUX, U., *The European Law Institute/UNIDROIT Civil Procedure Projects as a Soft Law Tool to Resolve Conflicts of Law*. Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs 2016 p. 13 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-04] Prieiga per internetą:

<[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/556972/IPOL_IDA\(2017\)556972_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/556972/IPOL_IDA(2017)556972_EN.pdf)>

⁶⁷ KRAMER X. *Towards ELI-Unidroit Model Rules of Civil Procedure: Basic Premises and Challenges*. Short paper presented at the Bay Area Civil Procedure Forum, Hastings, San Francisco. 2016 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-02] prieiga per internetą:

<https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2828148>

⁶⁸ ELI-UNIDROIT. *Transnational Civil Procedure – Formulation of Regional Rules*. Study LXXVIA – Doc. 1. p. 2 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-02] prieiga per internetą:

<<https://www.unidroit.org/english/documents/2014/study76a/s-76a-05-e.pdf>>

⁶⁹ *Ibid.* p. 3

Klasikinėse civilinės teisės sistemose ieškovas nustatinėja ginčo nagrinėjimo vietas teismą ir vadovaujasi tos jurisdikcijos numatytu reguliavimu. Tokiu atveju Europoje siekiama, jog nepriklausomai, kurioje valstybėje pateiktas pareiškimas, jį būtų galima pagrįsti daugiau nei vienos valstybės materialinės teisės pagrindu.⁷⁰

Projekto apimtis iki šiol liko šiek tiek atvira dėl galutinai neprieitos nuomonės ar dėmesys turėtų būti skiriamas tarpvalstybinėms byloms, kaip tai taikoma ALI/UNIDROIT principuose, ar priešingai įtraukiamos ir valstybių vidaus bylos. Akivaizdu, jog taikymo srities išplėtimas apimant vidaus bylas padidina būsimų taisyklių svarbą tokiu būdu užtikrinant civilinės procedūros nuoseklumą, tačiau tai gali sukelti ir neigiamą reakciją prieš tolesnį Europos civilinio proceso derinimą.

Nors iki šiol pateikto darbo kokybė yra labai gera, bet kokių atveju skirtingų darbo grupių sudėtis, metodas ir požiūris skiriasi. Kiekviena darbo grupė skiriasi asmenų skaičiumi, jurisdikcija bei profesine patirtimi. Pastarųjų nariai atrenkami iš skirtingų jurisdikcijų remiantis jų patirtimi taip sukuriama iliuzija, jog kiekviena valstybė turi po atstovą. Nors darbo grupės apima svarbias civilinio proceso sritis, tai nepanaikina galimų spragų palikimo tikimybės. Tuo tarpu visuotinės darbo grupės uždavinys panaikinti minėtas spragas, tačiau kyla klausimas, kiek tai įmanoma pasiekti atsižvelgiant į šiuolaikinių civilinio proceso taisyklių išsamumą ir sudėtingumą. Pažymėtina, jog skirtingų darbo grupių požiūriai apima šaltinių naudojimą ir inovacijų lygį. Remiantis iki šiol pateiktais projektais atrodo, kad kai kurios darbo grupės atidžiai laikėsi ALI/UNIDROIT principų ir išplėtė juos pritaikydami pagal Europai būdingas taisykles. Kita vertus, pastebima ir tokių, kurie nurodo principus ir atliktu išsamius lyginamuosius tyrimus, kurių metų rastos egzistuojančios ir geriausiai veikiančios taisyklės. Skirtumai tarp grupėse atlikto darbo taip pat pasireiškia tuo, jog vienos rėmėsi išimtinai tik ES priemonėmis, o kitos pildė ir keitė normų turinį siekiant taisyklių aukštesnio kokybinio rezultato. Bet kokių atveju akivaizdu, jog ELI/UNIDROIT apimtis gerokai viršys ALI/UNIDROIT principų dėl išsamesnio pateikimo.⁷¹

Projekto teisinė terminologija viso projekto metu labai specifinė ir nepripažįstanti teisinių sąvokų, būdingų konkrečiai teisinei sistemai. Kadangi skirtingose darbo grupės dirba įvairių valstybių ekspertai, tai neretai bu susiduriama su tam tikrais instituciniais skirtumais. Kas reiškia, jog kai kuriais atvejais atitinkama darbo grupė turėdavo pripažinti

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ KRAMER X. *Towards ELI-Unidroit Model Rules of Civil Procedure: Basic Premises and Challenges*. Short paper presented at the Bay Area Civil Procedure Forum, Hastings, San Francisco. 2016 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-02] prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2828148>

esant esminiam skirtumui įvairiose Europos teisinėse sistemose, o požiūrio vienodinimas būtų netikslingas sprendimas.⁷² Negana to, buvo atsižvelgta į tai, jog bendras visai Europos procesinių normų rinkinys būtų naudojamas skirtingų valstybių narių teismuose, kuriuose yra įvairiausio pobūdžio teisėjų.

Apibendrinant visa kas išdėstyta, ELI/UNIDROIT reikšmė ir nauda vienodinant tarptautinio civilinio proceso teisę regioniniu mastu yra neabejotina. Šios pastangos yra naudinga priemonė siekiant išvengti fragmentiško ir atsitiktinio Europos civilinės proceso teisės augimo kartu išreiškiant solidarumą ALI/UNIDROIT tarptautinio civilinio proceso principų plėtrai. Savaimė, tai reiškia ne tik privalumus, tačiau ir nemenkus iššūkius kūrybiniame procese. Akivaizdu, jog įvairios ELI/UNIDROIT darbo grupės turės rasti pusiausvyrą tarp bendro pobūdžio nuostatų ir jų specifiškumo, kad nebūtų sukurtas tekstas, kuris nors pakankamai bendras ir abstraktus tapęs priimtinas visoms valstybėms narėms, tačiau negalėtų būti laikomas pakankamai konkretus, kad iš tikrųjų prisidėtų prie bendrų standartų skatinimo ir pasitikėjimo auginimo.

Suinteresuotumas ELI/UNIDROIT taisyklėmis išlieka didelis. Kiekvienais metais yra rengiamos konferencijos ir seminarai šia tema. Projektas yra Europos Komisijos finansuojamas, Europos Parlamentas inicijuoja įvairius tyrimus ELI/UNIDROIT taisyklių kontekste,⁷³ Europos teisės mokslininkai su malonumu priima šią idėją ir įneša savo indelį. Būtinumas užbaigti vieningos Europos lygmens civilinį procesą efektyviai priverčia ES teisę veikti ir veikti kokybiškai. ALI/UNIDROIT principų pagrindu buvo iškeltas civilinio proceso harmonizavimo regioniniu mastu klausimas. Tokiu būdu yra pagyvinamas tarptautinės teisės mokslas ir įkvepiama pasaulinė teisinė bendruomenė.

⁷² *Ibid.*

⁷³ BUX, U., *The European Law Institute/UNIDROIT Civil Procedure Projects as a Soft Law Tool to Resolve Conflicts of Law*. Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs 2016 p. 13 [intereaktyvus] [žiūrėta 2019-04-02] Prieiga per internetą: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/556972/IPOL_IDA\(2017\)556972_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/556972/IPOL_IDA(2017)556972_EN.pdf)>

VI. ALI/UNIDROIT principų reikšmė ir tobulinimo perspektyvos

ALI/UNIDROIT tarptautinio civilinio proceso principai – pirmas tokio pobūdžio ir itin plataus masto civilinio proceso teisės vienodinimo įrankis, siekiantis apjungti visų pasaulio valstybių civilinį procesą. Neabejotina vyrauja įvairios įžvalgos, susijusios su šių principų pritaikymu ir ateities perspektyvomis. Vieni autoriai linkę pabrėžti tokio projekto unikalumą ir modernumą pasauliniame kontekste, o kiti priešingai, abejoja sėkme ir įtariai vertina civilinio proceso teisės normų vienodinimą tarptautiniu mastu. Dėl vieno yra aišku, jog didelė nuomonių gausa tik dar labiau patvirtina, jog šis projektas nepalieka abejingų ir jį analizuoti akivaizdžiai būtina.

ALI/UNIDROIT tarptautinio civilinio proceso principų abstraktus pateikimas, keliantis nemažai diskusijų klausimas. Vyraujanti nuomonė yra, jog platus tokių principų turinys vertinamas kaip, paliekantis įstatymų leidėjui didesnę diskrecijos teisę, kas reiškia laisvesnes galimybes pačių principų interpretacijoms, o kartu ir sklandesnę pritaikomumą nacionalinėje teisėje.⁷⁴ Priešingai šią situaciją traktuojama nurodant, jog pernelyg didelis abstraktumas turėtų būti būdingas jurisprudencijai, o ne konkrečiai civilinį procesą reguliuojančioms teisės normoms.⁷⁵ Taip pat pažymėtina, jog net ELI/UNIDROIT projekte tam tikri aspektai reglamentuojami žymiai aiškiau ir tiksliau, kaip vienas iš to pavyzdžių galėtų būti *lis pendens* apibrėžimas, kuris ALI/UNIDROIT projekto atžvilgiu yra tik apibrėžtas be jokio detalesnio paaiškinimo.⁷⁶

Tarptautinio civilinio proceso principai, kaip utopiškas tikslas suvienodinti visas civilinio proceso teises sistemas.⁷⁷ Tai puikus pavyzdys siekio sujungti kaip įmanoma daugiau geriausių kiekvienos jurisdikcijos reguliavimo aspektų kartu eliminuojant ydingas teisinių sistemų nuostatas.⁷⁸ Dėl šios priežasties pats projekto modelis galėtų tapti puikiu pavyzdžiu reformuojant teises sistemas ateityje kaip tą puikiai įrodė LR CPK ar jau anksčiau minėtas ELI/UNIDROIT projektas.

⁷⁴ PLEIFFER, T., *The ALI/UNIDROIT Project: Are Principles Sufficient, without the Rules*. Uniform Law Review. 2001. p. 1025 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-10] Prieiga per internetą: <<https://academic.oup.com/>>

⁷⁵ KRONKE, H., *Methodical Freedom and Organizational Constraints in the Development of Transnational Commercial Law*. Loyola Law Review. 2005. p. 291 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-10] Prieiga per internetą: <<http://home.heinonline.org/>>

⁷⁶ VRELLIS, S., *Major Problems of International Civil Procedure as Compared to the ALI/UNIDROIT Principles and Rules*. 56 RHD 91. 2003. p. 102 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-10] Prieiga per internetą: <<http://home.heinonline.org/>>

⁷⁷ GIDI, A. *Notes on criticizing the proposed ALI/UNIDROIT principles and rules on transnational civil procedure*. Uniform law review. NS – Vol. VI. 2001-4. p. 826 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-10] Prieiga per internetą: <<http://home.heinonline.org/>>

⁷⁸ Ibid.

Kaip neigiamą ALI/UNIDROIT projekto aspektą išreiškia nuomonė, jog tarptautinių civilinio proceso principų tikslus tinkamai įgyvendina ir arbitražinis susitarimas.⁷⁹ Tai reiškia, jog tam tikra prasme tarptautinio civilinio proceso principai nereikalingi ir puikus jų pakaitalas ginčo sprendimas arbitražiniuose teismuose. Ši pozicija galėtų būti ginčijama, nes net ir populiarėjant ginčų nagrinėjimui arbitraže, tai dar negalėtų būti pakaitalas įprastai civilinių bylų nagrinėjimo tvarkai. Remiantis Tarptautinių prekybos rūmų (ICC) statistika tarptautinis arbitražo teismas per 2017 m. sulaukė 810 naujų pareiškimų⁸⁰, kas yra mažiau nei 2016 m. gauti – 966 pareiškimai.⁸¹ Be to, kaip jau minėta anksčiau, komercinis arbitražas vis dar labiausiai prieinamas stambiam verslui, kas yra labai maža dalis palyginti su vidutiniu ar smulkiuoju verslu. Dėl šios priežasties tarptautinio civilinio proceso principų ydingumas, grindžiant ginčų nagrinėjimo arbitražiniuose teismuose alternatyva, negalėtų būti pakankamas pagrindas siekiant įrodyti ALI/UNIDROIT projekto neefektyvumą.

Abejotinas, ALI/UNIDROIT tarptautinio civilinio proceso principų tiesioginio pritaikomumo aspektas. Kai kurių autorių nuomone, kaip pagrindinis argumentas, išskiriamas sudėtingai įgyvendinamas tiesioginių principų taikymas teisme. Kas reiškia nemenkas reformas nacionaliniuose teismuose ar gresiančius papildomus kaštus administruojant naujai sukurtą sistemą.⁸² Panašu, jog pastarosios nuomonės laikosi ne tik teisės teoretikai, tačiau ir pasaulio valstybės. Šį faktą patvirtina per 11 metų laikotarpį nuo tarptautinio civilinio proceso principo panaikinimo neinicijuotas nei vienas teisminis procesas, kuriame būtų pritaikyti minėti principai.

Taip pat didžiulę reikšmę ALI/UNIDROIT projektui, o kartu ir teisės mokslui turi atskirų autorių mintys, įžvalgos, rekomendacijos ir moksliniai straipsniai. ALI/UNIDROIT projekto rengimo laikotarpiu teisės mokslininkai iš viso pasaulio kooperavosi siekdami Kai kurių autorių nuomone bendrosios teisės sistemos valstybėse civiliniam procesui yra

⁷⁹ WEINTRAUB, R.J., *Critique of the Hazard-Taruffo Transnational rules of Civil Procedure*. Texas International Law Journal. 1998. p. 414 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-10] Prieiga per internetą: <<http://home.heinonline.org/>>

⁸⁰ ICC 2017 statistinė ataskaita 2018-03-08 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-10] Prieiga per internetą: <<https://iccwbo.org/media-wall/news-speeches/icc-announces-2017-figures-confirming-global-reach-leading-position-complex-high-value-disputes/>>

⁸¹ ICC 2016 statistinė ataskaita. 2017-01-18 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-10] Prieiga per internetą: <<https://iccwbo.org/media-wall/news-speeches/icc-reveals-record-number-new-arbitration-cases-filed-2016/>>

⁸² McAULEY, S. *Achieving the harmonization of transnational civil procedure: Will the ALI/UNIDROIT project succeed?* American Review of International Arbitration. 2004. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-10] Prieiga per internetą: <<http://mcauleyhawach.com.au/publication/achieving-the-harmonization-of-transnational-civil-procedure-will-the-ali-unidroit-project-succeed/>>.

suteikiama labai mažai dėmesio.⁸³ Įnešti naujų idėjų į projektą, gausiai kritikavo ir rėmė šį projektą, todėl visa ši paveldėta lydimoji medžiaga yra itin reikšminga teisės mokslui.

Akivaizdu, jog ALI/UNIDROIT projektas nuo pat vystymosi pradžios sulaukia daugybės įvairių nuomonių ir pastebėjimų. Nepaisant to, tarptautinio civilinio proceso principai vertintini kaip įspūdingas tarptautinio civilinio proceso teisės vienodinimo rezultatas. Tai patvirtina ir didžiulis darbas, kurį įdėjo projekto autoriai siekdami sujungti dvi skirtingas teises sistemas kartu suderinant daugybę skirtingų civilinio proceso modelių. Nors akivaizdu, jog iki šios dienos principai nėra plačiai taikomi bei naudojami praktikoje ir mažai tikėtinas jų tiesioginis pritaikymas ateityje, tačiau jie ne tik jau įrodė esantys puikiu pavyzdžiu teisinių sistemų reformai ar naujų projektų kūrimui, bet ir net neabejotina tokio pobūdžio sėkmė ateityje. Galiausiai, ta aplinkybė, jog per visą 11 metų laikotarpį tiesioginis principų taikymas nepasitvirtino ir, kai kurių autorių nuomone, prarado aktualumą ar reikšmę,⁸⁴ nepaneigia to, jog galutinis projekto variantas yra iki galo išdirbtas civilinio proceso nuostatų ir standartų rinkinys. Be to, tai išlieka puikiu pavyzdžiu ne tik kitų projektų kūrimui ar tobulėjimui, bet ir galimybei svarstyti, kur ALI/UNIDROIT projektas turėtų ir gali toliau nukrypti ir koks jis turėtų būti ateityje.

⁸³ GLENN, H. P., *The ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure as Global Standards for Adjudication*. Uniform Law Review. 2004. p. 841 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-10] Prieiga per internetą: <<https://academic.oup.com>>

⁸⁴ FARIA, J. A. E. *Future directions of legal harmonisation and law reform: stormy seas or prosperous voyage?* Uniform Law Review 2009. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-10], p. 21-24. Prieiga per internetą: <<http://www.unidroit.org>>.

Išvados

1. Civilinio proceso teisės vienodinimas ir derinimas nėra naujas reiškinys, kurio tikslui pasiekti yra priimta ne mažai tarptautinio ir regioninio lygio sutarčių, tačiau ALI/UNIDROIT tarptautinio civilinio proceso principai yra vienintelis toks ne vienerius metus tobulintas projektas, pripažįstamas kaip įspūdingas tarptautinio civilinio proceso teisės vienodinimo pasiekimas, kuris savo turinio kokybe lenkia iki šiol priimtus tokio pobūdžio dokumentus. Tai pirmas tokio pobūdžio civilinio proceso vienodinimo bandymas, apimantis visų pasaulio valstybių civilinio proceso teisę. Be to, tai yra pirmasis instrumentas taip išsamiai reglamentuojantis civilinį procesą. Įrodyta, kad dvi teisės sistemos iš esmės yra panašios, tik turi savo unikalius bruožus ir ypatybes, o skirtumai vis labiau nyksta. Taip pat ALI/UNIDROIT projektui padėjo sėkmingi regioninio harmonizavimo pavyzdžiai tiek Jungtinėse Amerikos Valstijose, tiek Pietų Amerikoje.
2. ALI/UNIDROIT projektas – balanso tarp skirtingų teisinių sistemų pasiekimo rezultatas. Nepaisant to, jog principai buvo skirti tarptautiniams ginčams, kylantiems iš komercinių santykių, tačiau dėl savo bendro pobūdžio normų ir abstraktumo jie gali būti puikiai pritaikomi ir kitiems civiliniams teisiniams ginčams. Patvirtinta, jog abiem teisinėms sistemoms būdingi tiek fundamentalūs panašumai, tiek skirtumai, pastarieji yra pagrindinė problema ir didžiausias sunkumas, lemiantis ne tokį greitą kaip materialinės teisės civilinio proceso harmonizavimą. Nepaisant to, ALI/UNIDROIT tarptautinio civilinio proceso principų įrodyta, jog iš esmės atsisakius kelių ypatingo amerikietiškojo civilinio proceso modelio institutų, balansas tarp bendrosios ir kontinentinės teisės sistemos pasiektas.
3. ALI/UNIDROIT principai laikomi modernumo pavyzdžiu, kuriuo sėkmingai pasekė Lietuva savo Civilinio proceso kodeksu įgyvendinama nemažai ALI/UNIDROIT projekto idėjų. Tai vertintina kaip stiprios šiuolaikiškos teisinės valstybės įrodymas sugebant priimti ir tinkamai įgyvendinti moderniausius pasaulinio lygio teisinius instrumentus.
4. ALI/UNIDROIT reikšmė ir nauda vienodinant tarptautinio civilinio proceso teisę regioniniu mastu yra neabejotina. Šios pastangos yra naudinga priemonė siekiant išvengti fragmentiško ir atsitiktinio Europos civilinės proceso teisės augimo kartu išreiškiant solidarumą ALI/UNIDROIT tarptautinio civilinio proceso principų plėtrai. Savaime, tai reiškia ne tik privalumus, tačiau ir nemenkus iššūkius

kūrybiniame procese. ALI/UNIDROIT išplėtimas ir regioninis pritaikymas tapo aktualus plačiam teisininkų bendruomenės bei procesinės teisės mokslininkų ratui. ELI/UNIDROIT leidžia geriau suvokti Europos civilinio proceso derinimo padėtį, teisinį bei politinį kontekstus ir svarbiausius iššūkius.

5. ALI/UNIDROIT principų reikšmė tarptautinės bendruomenės neretai vertinama prieštaringai. Iš šiame darbe atliktos analizės galima išvada, kad, nepaisant to, ALI/UNIDROIT principų nauda tarptautinei bendruomenei yra nekvestionuojama. Tai yra šiuolaikiškas ir modernus civilinio proceso harmonizavimo įrankis, aktualus ne tik valstybių nacionalinei teisei, tačiau naudingas ir teisės mokslui. ALI/UNIDROIT principai yra istoriškai per dešimtmetį nuo idėjos iki galutinio rezultato atsiradęs, puikiai suformuotas tarptautinio civilinio proceso standartų rinkinys siekiantis įtvirtinti sąžiningą, suprantamą, teisėtus lūkesčius užtikrinantį tarptautinį civilinį procesą.
6. Akivaizdu, jog ALI/UNIDROIT projektas nuo pat vystymosi pradžios sulaukia daugybės įvairių nuomonių ir pastebėjimų. Nepaisant to, tarptautinio civilinio proceso principai vertintini kaip įspūdingas tarptautinio civilinio proceso teisės vienodinimo rezultatas. Tai patvirtina ir didžiulis darbas, kurį įdėjo projekto autoriai siekdami sujungti dvi skirtingas teises sistemas kartu suderinant daugybę skirtingų civilinio proceso modelių. Nors akivaizdu, jog iki šios dienos principai nėra plačiai taikomi bei naudojami praktikoje ir mažai tikėtinas jų tiesioginis pritaikymas ateityje, tačiau jie ne tik jau įrodė esantys puikiu pavyzdžiu teisinių sistemų reformai ar naujų projektų kūrimui, bet ir net neabejotina tokio pobūdžio sėkmė ateityje.

Literatūros sąrašas:

I. Norminiai teisės aktai:

Tarptautiniai teisės aktai:

1. 1940 m. kovo 15 d. Tarptautinės privatinės teisės unifikavimo instituto (UNIDROIT) statutas. *Valstybės žinios*. 2006. Nr. 114-4339;
2. 1954 m. kovo 1 d. Hagos Konvencija dėl civilinio proceso. *Valstybės žinios*, 2002-10-09, Nr. 97-4255;
3. 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo. *Oficialusis leidinys*. L 012, 16/01/2001 p. 0001 – 0023;
4. 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pamatinio sprendimo 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos nuostatos. *Oficialusis leidinys*. L 190, 18/07/2002 p. 0001 - 0020;
5. 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo. *Oficialusis leidinys*. L 351 , 20.12.2012, p. 1-32;
6. 2015 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2015/2421, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 861/2007, nustatantis Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą, ir Reglamentas (EB) Nr. 1896/2006, nustatantis Europos mokėjimo įsakymo procedūrą *Oficialusis leidinys*. L 341 , 24.12.2015, p. 1-13.

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.

II. Specialioji literatūra

1. ALI/UNIDROIT *Principles of Transnational Civil Procedure*. Cambridge University Press. 2006. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-01] Prieiga per internetą <<https://www.unidroit.org/instruments/transnational-civil-procedure>>;
2. BUX, U., *The European Law Institute/UNIDROIT Civil Procedure Projects as a Soft Law Tool to Resolve Conflicts of Law*. Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs. 2016. [intereaktyvus] [žiūrėta 2019-04-04] Prieiga per internetą: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/556972/IPO_L_IDA\(2017\)556972_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/556972/IPO_L_IDA(2017)556972_EN.pdf)>;
3. ELI-UNIDROIT. *First Explanatory Workshop: From Transnational Principles to European Rules of Civil Procedure*. Uniform Law Review. 2014. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-02] Prieiga per internetą: <<http://home.heinonline.org/>>
4. FARIA, J. A. E. *Future directions of legal harmonisation and law reform: stormy seas or prosperous voyage?* Uniform Law Review 2009. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-10] Prieiga per internetą: <<http://www.unidroit.org>>;
5. GIDI, A. *Notes on criticizing the proposed ALI/UNIDROIT principles and rules on transnational civil procedure*. Uniform law review. NS – Vol. VI. 2001-4. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-01] Prieiga per internetą: <<http://home.heinonline.org/>>;
6. GLENN, H. P., *The ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure as Global Standards for Adjudication*. Uniform Law Review. 2004. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-01] Prieiga per internetą: <<https://academic.oup.com>>;
7. GRIGIENĖ J., LAURIŠAITĖ E., *Piktnaudžiavimas taikytinos teisės kolizinėmis normomis*. Teisės apžvalga Nr. 1 (8), 2012;
8. HAZARD, G. C., TARUFFO, M. *Transnational Rules of Civil Procedure. Rules and Commentary*. Cornell International Law Journal. Volume 30, Issue 2. 1997. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-02-12] Prieiga per internetą: <<https://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https%3>

[A%2F%2Fwww.google.com%2F&httpsredir=1&article=1404&context=cilj](https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1404&context=cilj) >;

9. HAZARD, G. C., TARUFFO, M. *Introduction ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure*. Cambridge University Press. 2006. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-01-04], Prieiga per internetą: <http://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2078&context=faculty_scholarship>;
10. HAZARD, G. C., *Preliminary Draft of the ALI Transnational Rules of Civil Procedure*, 33 Tex. Int'l L. J. 489. 1998. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-01], Prieiga per internetą: <<http://home.heinonline.org/>>;
11. HEIFER, L. R., SLAUGHTER, A.-M., *Toward a Theory of Effective Supranational Adjudication*, 107 Yale Law Journal. iš WEINTRAUB, R.J., *Critique of the Hazard-Taruffo Transnational rules of Civil Procedure*. Texas International Law Journal. 1998.;
12. KERAMEUS, K.D., *Scope of Application of the ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure*. Uniform Law Review. 2004. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-01] Prieiga per internetą: <<https://academic.oup.com/>>;
13. KERAMEUS, K. D. *Some reflections on procedural harmonisation: Reasons and scope*. Uniform Law Review [interaktyvus]. 2003-1/2 [žiūrėta 2019-03-01] Prieiga per internetą: <<http://home.heinonline.org/>>;
14. KRAMER, X., *Towards ELI-UNIDROIT Model Rules of Civil Procedure: Basic Premises and Challenges*. Bay Area Civil Procedure Forum, Hastings (San Fransico) 2016. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-02] Prieiga per internetą: <<https://poseidon01.ssrn.com/>>
15. KRAMER, X., *The Structure of Civil Proceedings and Why it Matters: Exploratory Observations on Future ELI-UNIDROIT European Rules of Civil Procedure*. Uniform Law Review. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-02] Prieiga per internetą: <<https://academic.oup.com/>>;
16. KRONKE, H., *Efficiency, Fairness, Macro-Economic Functions: Challenges for the Harmonisation of Transnational Civil Procedure*. Uniform Law Review. 2001. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-10] Prieiga per internetą: <<https://academic.oup.com/>>;
17. KRONKE, H., *Methodical Freedom and Organizational Constraints in the Development of Transnational Commercial Law*. Loyola Law Review.

2005. p. 291 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-10] Prieiga per internetą: <<http://home.heinonline.org/>>;
18. LAUŽIKAS, E., et al. *Civilinio proceso teisė. II tomas*. Justitia. 2005;
19. McAULEY, S. *Achieving the harmonization of transnational civil procedure: Will the ALI/UNIDROIT project succeed?* American Review of International Arbitration. 2004. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-02-12], Prieiga per internetą: <<http://mcauleyhawach.com.au/publication/achieving-the-harmonization-of-transnational-civil-procedure-will-the-ali-unidroit-project-succeed/>>;
20. MIKELĖNAS, V. *Civilinio proceso teisės vienodinimas bei derinimas ir naujasis Lietuvos civilinio proceso kodeksas*. Jurisprudencija. 2002. t.28(20);
21. MIKELĖNAS, V. *The Proposed ALI/UNIDROIT Principles and rules of transnational civil procedure and the new code of civil procedure in Lithuania*. Uniform law review. 2001-4. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-03] Prieiga per internetą: <<http://home.heinonline.org/>>;
22. PARKER, J.S., *Comparative Civil Procedure and Transnational „Harmonization“: A Law-And-Economic Perspective*. George Mason University Law and Economics Research Paper Seires. 09-03. 2008. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-03] Prieiga per internetą: <<http://ssrn.com/abstract=1325013>>;
23. PLEIFFER, T., *The ALI/UNIDROIT Project: Are Principles Sufficient, without the Rules*. Uniform Law Review. 2001. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-10] Prieiga per internetą: <<https://academic.oup.com/>>;
24. RAGAUSKAS, P., *Amicus Curiae Institutus Užsienio Šalių ir Tarptautinėje Teisėje: (Dis)kvalifikuojantys Požymiai ir Gretimi institutai*. Teisės Problemos. Nr.2. ISSN 1392-1592. 2011. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-02-12] Prieiga per internetą: <<http://teise.org/wp-content/uploads/2016/10/2011-2-ragauskas.pdf>>;
25. RHEE, C.H. van. *Harmonisation of Civil procedure: An Historical and Comparative Perspective*. *Civil Litigation in a Globalising World*, The Hague: T.M.C. Asser Press/Springer, 2012;
26. SHERMAN, E.F., *Transnational perspectives regarding the Federal Rules of Civil Procedure*. Tulane University School of Law. Public Law and Legal Theory Working Paper Series No. 06-15. 2006. [interaktyvus]

- [žiūrėta 2019-03-10] Prieiga per internetą:
<https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1439899>;
27. STORME, M., *Procedural Law and the Reform of Justice: From Regional to Universal Harmonization*. Uniform Law Review. 2001.
[interaktyvus][žiūrėta 2019-02-12] Prieiga per internetą:
<<http://home.heinonline.org/>>;
28. STURNER, R. *Principles of European Civil Procedure or a European Model Code. Some Considerations on the Joint ELI-UNIDROIT Project*. Uniform Law Review. 2014 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-01-07] Prieiga per internetą: <<https://academic.oup.com/ulr/article/19/2/322/1659673>>;
29. VRELLIS, S., *Major Problems of International Civil Procedure as Compared to the ALI/UNIDROIT Principles and Rules*. 56 RHDI 91. 2003. p. 102 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-10] Prieiga per internetą:
<<http://home.heinonline.org/>>;
30. WALKER, J. *The utility of the ALI/UNIDROIT project on Principles and rules of transnational civil procedure*. Uniform Law Review 2001-4, NS – Vol. VI. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-01] Prieiga per internetą: <
<http://home.heinonline.org/>>;
31. WEINTRAUB, R.J., *Critique of the Hazard-Taruffo Transnational rules of Civil Procedure*. Texas International Law Journal. 1998. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-10] Prieiga per internetą: <<http://home.heinonline.org/>>.

III. *Travaux préparatoires*

1. ELI-UNIDROIT. *Transnational Civil Procedure – Formulation of Regional Rules*. Study LXXVIA – Doc. 5. 2014.[interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-03] prieiga per internetą:
<<https://www.unidroit.org/english/documents/2014/study76a/s-76a-05-e.pdf>>;
2. ELI-UNIDROIT. *Transnational Civil Procedure – Formulation of Regional Rules*. Study LXXVIA – SC IV Doc. 5. 2016. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-03] prieiga per internetą:
<<https://www.unidroit.org/english/documents/2016/study76a/sc04/s-76a-sc04-02-e.pdf>>;

3. ELI-UNIDROIT. *Transnational Civil Procedure – Formulation of Regional Rules*. Study LXXVIA – SC IV Doc. 5. 2016. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-04-03] prieiga per internetą:
<<https://www.unidroit.org/english/documents/2016/study76a/sc04/s-76a-sc04-03-e.pdf>>.

IV. Kiti šaltiniai

1. ALI. *Annual Report 2016-2017*. p. 3 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-02-12]
Prieiga per internetą:
<https://www.ali.org/media/filer_public/a5/bd/a5bdd202-2c50-4549-a842-26095116e3b8/2016-2017_annual_report_web.pdf>;
2. ICC 2016 statistinė ataskaita. 2017 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-10]
<<https://iccwbo.org/media-wall/news-speeches/icc-reveals-record-number-new-arbitration-cases-filed-2016/>>;
3. ICC 2017 statistinė ataskaita 2018 [interaktyvus] [žiūrėta 2019-03-10]
Prieiga per internetą:
<https://iccwbo.org/media-wall/news-speeches/icc-announces-2017-figures-confirming-global-reach-leading-position-complex-high-value-disputes/>>
4. International Bar Association. [interaktyvus] [žiūrėta 2019-02-12] Prieiga per internetą:
<https://www.ibanet.org/About_the_IBA/About_the_IBA.aspx>;

Santrauka

Darbe analizuojami ALI/UNIDROIT tarptautinio civilinio proceso principai. Remiantis įvairių teisės mokslininkų straipsniais nuosekliai aptariami tiek bendrieji, tiek probleminiai klausimai, susiję su šia tema. Darbas pradedamas nuo tarptautinio civilinio proceso principų formavimosi raidos, plačiau detalizuojamos šio projekto sukūrimo priežastys bei tikslai, paskatinę projekto autorius imtis iniciatyvos. Išsamiai pateikiama principų turinio kokybinė analizė bei kliūtis, apsunkinančios tarptautinių civilinio proceso principų pritaikymą praktikoje. Lyginamuoju metodu ALI/UNIDROIT principai lyginami kartu su JAV civilinio proceso ypatybėmis, tokiu būdu siekiant geriau atskleisti skirtingų teisinių sistemų panašumus ir skirtumus bei sunkumus juos derinant. Pateikiamas ALI/UNIDROIT ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso vertinimas perteikiant tinkamo įgyvendinimo pavyzdžius bei panašumus.

Išsamiai nagrinėjamas ALI/UNIDROIT poveikis inicijuojant ir formuojant regioninį civilinio proceso vienodinimo projektą – ELI/UNIDROIT. Akcentuojami esminiai šio projekto momentai pradedant raida, numatytomis nuostatomis bei tikslais. Paskutinė darbo dalis skirta ALI/UNIDROIT principų reikšmės įvertinimui bei ateityje laukiančių perspektyvų įvertinimui.

Summary

In this work the ALI/UNIDROIT principles of international civil procedure are analyzed in detail, the main problematic aspects and issues of these principles are discussed throughout this work. Based on the articles of various law scholars, both general and problematic issues related to this topic are consistently discussed. The work starts with the development of the principles of international civil procedure, the reasons and the aims of the project are elaborated and the authors of the project take the initiative. The qualitative analysis of the content of the principles and the obstacles that make it difficult to apply the principles of international civil procedure in practice are presented in detail. Benchmarking compares ALI/UNIDROIT principles with the characteristics of the USA civil procedure, in order to better identify the similarities and differences between different legal systems and the difficulty of combining them. The assessment of ALI/UNIDROIT and the Civil Code of the Republic of Lithuania is presented, giving examples and similarities of proper implementation.

The impact of ALI / UNIDROIT in initiating and shaping a regional civil unification project - ELI / UNIDROIT is under scrutiny. Emphasis is placed on the essential moments of this project, from development to the intended provisions and objectives. The last part of the thesis is to evaluate the significance of ALI / UNIDROIT principles and to evaluate future prospects.